

Nr 53.

*Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtelsevillkoren för kronotorp m. fl. lägenheter
m. m. jämte i ämnet väckta motioner.*

I årets statsverksproposition (IX H. T. p. 132) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1950/51 beräkna dels till Kolonisation: Byggnadshjälp till iståndsättande av vissa äldre lägenheter m. m. ett reservationsanslag av 454 000 kronor, dels ock till Kolonisation: Avträdesersättningar och flyttningsbidrag ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 3 mars 1950 avlåten, till utskottet hänvisad proposition, nr 129, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag ånyo upptagit nämnda anslagsfrågor och därvid — med återkallande av ett i statsverkspropositionen framlagt förslag om anvisande av 300 000 kronor under anslaget Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. — föreslagit riksdagen att *dels* medgiva att nu gällande upplåtelsevillkor för kronotorp m. fl. lägenheter må ändras i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen, *dels ock* å riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor till Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m.

I samband med propositionen nr 129 har utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 422 av herr *Svedberg m. fl.* samt II: 511 av herr *Jacobson* i Vilhelmina *m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte vidtaga de ändringar, som föranledas av i motionerna framförda synpunkter, och i följd därav höja ifrågavarande anslag till 950 000 kronor.

Motionärernas yrkanden innebära — förutom den ökade medelsanvisningen — att riksdagen måtte besluta,

1) att den i 9 § kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp intagna bestämmelsen rörande fastställande av årsavgiften i sådant fall, då kronotorparen icke åtagit sig arbete åt domänverket och ej kan återropa giltiga skäl därför, skall utgå ur kungörelsen;

2) att bidrag till betesanläggningar skall utgå efter de grunder, som enligt norrländska skogsproduktionsanslaget gälla inom lappmarkerna;

3) att avskaffandet av brandförsäkringsskyldigheten icke skall medföra höjning av årsavgiften;

4) att byggnadshjälp till iståndsättande av lägenheter, å vilka 1943 års kungörelse ej är tillämplig, skall utgå med belopp motsvarande 80 eller, i vissa fall, högst 90 procent av kostnaderna;

5) att vid avträde av kronolägenhet s. k. stödlån, krislån eller därmed till innebörden jämförligt lån icke skall föranleda avdrag å den ersättning, som kan tillkomma avträdaren;

6) att flyttningsbidrag och avträdesersättning skola utgå med sammanlagt lägst 4 000 kronor;

7) att för årsavgifterna för kolonaten skall fastställas ett grundbelopp av förslagsvis 60 kronor; samt

8) att friköp av kronolägenheter skall underlättas.

Beträffande de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för yrkandena, får utskottet i huvudsak hänvisa till framställningen i motionerna.

A. Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1948 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, den 3 augusti 1948 fyra sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag rörande de bestämmelser som skulle gälla i fråga om upplåtelse av kronolägenheter.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1948 års kronolägenhetsutredning, ha utgjorts av generaldirektören E. Lindeberg, tillika ordförande, dåvarande byråchefen i domänstyrelsen M. F. Alm, ledamoten av riksdagens andra kammare U. R. Jacobson, Vilhelmina, samt kronotorparen A. Olsson, Dorotea.

Den 14 oktober 1949 har utredningen överlämnat betänkande angående upplåtelsevillkoren för kronotorp m. fl. lägenheter. Byråchefen Alm har avgivit särskilt yttrande rörande en detaljfråga.

Över utredningens förslag ha, efter remiss, yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skolöverstyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund, Svenska skogs- och flottningssamarbetsförbundet samt Riksförbundet Landsbygdens folk.

Vid bostadsstyrelsens yttrande ha fogats yttranden av länsbostadsnämnderna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Domänstyrelsen har överlämnat yttranden från överjägmästarna i Gävle-Dala distrikt, mellersta Norrlands distrikt, Umeå distrikt, Skellefteå distrikt, nedre Norrbottens distrikt samt övre Norrbottens distrikt. Lantbruksstyrelsen slutligen har vid sitt utlåtande fogat yttranden från lantbruksnämnderna

i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Enligt direktiven för utredningen skulle denna i första hand söka uppdraga närmare riktlinjer beträffande de fall, i vilka innehavare av kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp med äldre kontrakt borde få sina lägenheter upplåtna såsom kronotorp i enlighet med kungörelsen den 17 juni 1943, nr 532. I samband därmed borde även upplåtelsevillkoren omprövas med avseende på lägenhetsinnehavarnas arbetskyldighet på kronoparkerna. Slutligen borde villkoren för ersättning från kronan vid avträde av kronolägenhet överses.

Vid sidan av de spörsmål, som angavs i direktiven, har utredningen emellertid även upptagit åtskilliga andra frågor beträffande upplåtelsevillkoren för såväl äldre lägenheter som kronotorp enligt 1943 års kungörelse.

B. Gällande bestämmelser.

Äldre upplåtelser på kronoparkerna. I fråga om gällande bestämmelser för de skogstorp, odlingslägenheter, kolonat och kronotorp, vilka upplåtits före den 1 juli 1944, då 1943 års kungörelse trädde i kraft, och vilka icke överförts till de nya bestämmelserna, torde få hänvisas till den redogörelse som lämnats i propositionen nr 138 till 1943 års riksdag (s. 2—11).

Upplåtelser enligt 1943 års bestämmelser. Enligt kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532; ändrad genom kung. nr 653/1945) må domänstyrelsen å kronoparker i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt nedom odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, där så prövas erforderligt med hänsyn till behovet av arbetskraft å kronoskogarna, upplåta lägenheter under nyttjanderätt. Till innehavare av dylik lägenhet (kronotorp), må antagas svensk medborgare, som är minst tjuguet år gammal, känd för skötsamhet, arbetsduglighet och ekonomisk förtänksamhet samt prövas äga goda personliga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk. Vid upplåtelsen skall överenskommas, om och i vilken utsträckning kronotorparen skall vara skyldig att åtaga sig arbete på kronoskogarna. Kronotorpare, som sålunda åtager sig arbete i viss omfattning, äger jämväl påfordra, att arbete i denna omfattning skall beredas honom till avtalsenlig eller i orten gängse lön. Upplåtelse av kronotorp skall ske för en tid av högst 30 år med optionsrätt till ny upplåtelse. Gäller upplåtelsen för längre tid än fem år, äger kronotorparen uppsäga avtalet till upphörande med utgången av femte året. Samma rätt tillkommer kronotorparen vid utgången av vart femte år därefter. Vid ny upplåtelse må upplåtelsevillkoren ändras med hänsyn till rådande förhållanden men ej göras väsentligen mera betungande än de förutvarande.

Dör kronotorparen under upplåtelse tiden, må efterlämnad änka eller arvingar i viss ordning övertaga avtalet för återstående upplåtelse tid. Under

vissa förutsättningar må kronotorpare inlösa torpet med äganderätt. Köpe-skillingen skall därvid bestämmas med hänsyn till kronotorpets värde vid tiden för försäljningen. Avdrag skall vidare ske för värdet av sådana förbättringar å kronotorpet, vilka utförts av kronotorparen eller på hans be-kostnad och för vilka han icke kan anses gottgjord genom av honom åtnjutna förmåner.

Upplåtelse av kronotorp skall föregås av en noggrann undersökning. Därvid skall utrönas, huruvida det för upplåtelse ifrågasatta området innehåller tillräcklig för odling tjänlig mark samt i övrigt är lämpligt för upplåtelse till kronotorp. Av kronotorpets mark skall genom kronans försorg i regel iordningställas så stor del, att två kor kunna födas å torpet och potatis odlas för husbehovet. I kontraktet skall angivas, i vilken omfattning och inom vilken tid övrig odlingsbar mark, som finnes å torpet, skall uppodlas. Genom kronans försorg skall kronotorp vidare förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar.

Det åligger kronan att å de byggnader, som erfordras för jordbruket, verkställa sådana reparationer som äro nödvändiga för deras bibehållande i brukbart skick. Denna skyldighet gäller dock ej reparationer som äro av allenast mindre omfattning eller föranletts av kronotorparens vållande. Kronotorpare är skyldig att väl hävda den upplåtna jorden och att avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparationer. Han skall hålla samtliga kronan tillhöriga åbyggnader å torpet brandförsäkrade till belopp, som vederbörande jägmästare bestämmer, och utan avdrag å den årliga avgiften gälda kostnaderna för försäkringen samt hålla föreskriven brandredskap. Vid brandskada skall brandskadeersättningen uppbäras av domänstyrelsen.

I fråga om anläggandet av erforderliga vägar för kronotorpet skall särskild överenskommelse träffas. Utfartsväg från kronotorp skall underhållas av kronotorparen. Allt vägunderhåll i övrigt skall åvila kronan. Denna skall jämväl svara för skatt och annan allmän tunga, som belöper på torpet.

Kronotorpare äger att från kronans mark erhålla nödigt virke till reparationer av de byggnader och andra anläggningar, som skola underhållas av honom, och till övrigt husbehov samt erforderligt skogsfång till bränsle. I stället för virke till reparationer kan kronotorparen tillerkännas ersättning för inköpt förädlat virke med dess värde å rot samt i förekommande fall för cement.

Den årliga avgiften för kronotorp må ej sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till torpets beskaffenhet. Har innehavaren icke åtagit sig arbete på kronoskogarna och föreligga ej giltiga skäl till befrielse därifrån, skall vid avgiftens bestämmande hänsyn även tagas till de kostnader, som kronan haft och har att vidkännas för kronotorpets iordningställande.

Till kostnaderna för uppodling till åker, stenröjning å odlad jord, påförande av mineraljord, befordran av rationell beteskultur samt fördjupning

av avloppsdiken kan kronotorparen utan återbetalningsskyldighet tilldelas bidrag med högst de belopp, vartill bidrag för motsvarande åtgärder kunna uppgå enligt gällande bestämmelser angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. Kronotorpare kan även erhålla räntefritt inventarielån med högst 1 500 kronor för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylik samt för andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å torpet. Inventarielån skall, i regel från och med femte kalenderåret efter det då tillträdet ägt rum, återbetalas med minst en tiondel årligen.

I övergångsbestämmelserna i 1943 års kungörelse stadgas att om den, som vid utgången av juni 1944 innehade kolonat, skogstorp, odlingslägenhet eller kronotorp, i stället önskar få lägenheten upplåten till sig enligt den nya kungörelsen och om domänstyrelsen ej finner hinder möta mot sådan upplåtelse, avtal må träffas därom mellan styrelsen och lägenhetshavaren.

I anslutning till redogörelsen för gällande bestämmelser synes lämpligen böra erinras om att den normala årliga avgiften för ett kronotorp, varå 1943 års kungörelse är tillämplig, uppgår till omkring 150 kronor. Det förutsättes då, att lägenheten omfattar boningshus av fullgod beskaffenhet om 2 rum och kök med värmeledning, ladugårdsbyggnad av god beskaffenhet för 4 kor utan häst samt tillräckliga foder-, redskaps- och bodutrymmen, tillräcklig odlingsmark samt rätt till erforderligt vedbränsle. Därest boningshuset inredes med 3 rum och kök, ökas avgiften med 35 kronor. Dessutom utgå särskilda avgifter för vattenledning och avlopp med 10—20 kronor och för elektrifiering med 35—50 kronor för år.

För äldre kronolägenheter var medelarrendet under år 1948 omkring 30 kronor. För kolonat betalas dock ännu ej någon årlig avgift.

C. Utredningens förslag och yttrandena däröver.

Utredningens förslag tillstyrkes i princip av samtliga remissinstanser med undantag av statskontoret. Även i de tillstyrkande yttrandena göras dock erinringar på åtskilliga punkter. I det följande kommer att lämnas en kortfattad redogörelse för såväl utredningens förslag som de viktigaste erinringarna mot detta.

Överföring av äldre kronolägenheter till 1943 års bestämmelser m. m.

Utredningen. Som en utgångspunkt vid behandlingen av frågan om möjligheterna att tillämpa 1943 års bestämmelser å äldre lägenheter har utredningen funnit det vara av intresse att få en belysning av olika möjligheter

att disponera kronolägenheterna. Den har därför från domänstyrelsen inhämtat vissa uppgifter i detta hänseende. Enligt dessa uppgifter, vilka i fråga om förutsättningarna för friköp eller nedläggande av lägenheter grunda sig på de olika revirförvaltarnas bedömanden, uppgick antalet kronolägenheter sommaren 1949 till 2 235. I detta antal ha icke inräknats de relativt fåtaliga kronotorp, som nybildats enligt 1943 års kungörelse.

Av det nyssnämnda antalet utgjorde 1 850 skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp samt 385 kolonat. Detta innebär, att hela antalet sedan år 1941 nedgått med 358 eller med 14 procent. Denna minskning beror främst på att en del lägenheter nedlagts. Dessutom ha i vissa fall lägenheter friköpts med äganderätt.

Av samtliga kronolägenheter ha 691 redan överförts till 1943 års bestämmelser, medan likaledes 691 antagas skola överföras till dessa. Nu nämnda 1 382 lägenheter motsvara 62 procent av samtliga här ifrågavarande lägenheter. Till sådana bostadslägenheter, vilkas innehavare förutsätts ha arbete hos domänverket, ha överförts eller beräknas skola överföras 64 lägenheter, d. v. s. 3 procent av samtliga.

Omkring 12 procent av lägenheterna eller 277 anses ha förutsättningar för att kunna friköpas. I denna grupp ingå dels sådana lägenheter, som domänverket men ej innehavaren vill ha överförda till 1943 års bestämmelser eller till bostadslägenheter, dels sådana som ej böra överföras med hänsyn till att innehavaren har mera stadigvarande arbete utanför domänverket, dels sådana som domänverket av annat skäl icke vill överföra.

Sammanlagt 219 lägenheter eller 10 procent av hela antalet böra enligt domänverket nedläggas på grund av isolerat läge, bristande försörjningsmöjligheter och andra orsaker. Detta bör ske när nuvarande innehavaren avlider eller eljest är beredd att lämna lägenheten.

Aterstående 293 lägenheter, motsvarande 13 procent av samtliga, böra enligt domänverket bibehållas i nuvarande upplåtelseform, till dess andra förutsättningar för ändrad disposition inträda. Av dessa har domänverket velat överföra 80 men innehavarna vägrat att gå med därpå. Beträffande 58 lägenheter ha innehavarna mera stadigvarande arbete utanför domänverket. Resterande 155 lägenheter vill domänverket av andra skäl ej överföra till 1943 års bestämmelser eller till bostadslägenheter. I sistnämnda grupp ingå ett stort antal lägenheter, vilkas framtida disposition över huvud taget är oklar. I en del fall ha lägenheter icke ansetts böra få friköpas, enär en försäljning ur domänverkets synpunkt ter sig olämplig med hänsyn till kronomarkens arrondering.

Utredningen erinrar härefter om att upplåtelse av kronotorp enligt 1943 års bestämmelser i princip bygger på ett arbetsförhållande mellan domänverket och kronotorparna samt att dylik upplåtelse får ske endast där så prövas erforderligt med hänsyn till behovet av arbetskraft å kronoskogarna. Denna riktlinje för upplåtelsebörna bör enligt utredningens mening upprätt-

hållas såsom överensstämmande med den nuvarande närings- och befolkningsutvecklingen.

I betänkandet påpekas vidare att arbetskraften numera kan utnyttjas på betydligt längre avstånd från hemmet än vad som tidigare varit möjligt och att kronotorparna därför ofta torde kunna sysselsättas utanför den egna kronoparken. Detta bör göra det lättare för domänverket att garantera arbete åt nuvarande innehavare av kronolägenheter. Av denna anledning räknar utredningen med att det stora flertalet kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och äldre kronotorp kommer att kunna överföras till 1943 års bestämmelser, även om man för dylik överföring i huvudsak upprätthåller principen, att kronotorp endast skola upplåtas i den mån det motiveras av hänsyn till domänverkets arbetskraftsbehov. Utredningen framhåller emellertid, att överföring måhända ej kan ske fullt så allmänt som statsmakterna synas ha antagit, då frågan behandlades vid 1943 års riksdag.

I betänkandet anföres vidare att det även i fråga om kronoskogarna i Norrland kan visa sig förmånligt att ombilda vissa kronolägenheter till bostadslägenheter. Detta bör gälla sådana lägenheter, vilka på grund av jordbrukens beskaffenhet ej böra få karaktären av kronotorp men vilka innehavas av skogsarbetare, vilkas arbetskraft behövas för kronoskogarna. Dylik överföring bör vidare ske endast om domänverket kan svara för att innehavarna av lägenheterna kunna få tillräcklig sysselsättning i stort sett oberoende av konjunkturerna.

Utredningen behandlar även frågan om den framtida dispositionen av de kronolägenheter, som domänverket men ej innehavaren vill överföra till de nya bestämmelserna eller till bostadslägenheter, och av de kronolägenheter, som domänverket icke vill överföra till sagda bestämmelser, enär innehavaren har mera stadigvarande arbete utanför domänverket. Beträffande såväl dessa som andra icke överförda lägenheter anför utredningen, att man bör söka bedöma, om de böra bibehållas på längre sikt och, om så är fallet, huruvida de böra inlösas med äganderätt eller kvarstå som arrendeställen.

Nedläggandet av en kronolägenhet behöver enligt utredningen icke möta några svårigheter, om domänverket och lägenhetsinnehavaren äro överens därom. Vill lägenhetsinnehavaren ej flytta, kan han självfallet ej tvingas därtill så länge kontraktet gäller. Där nedläggning anses motiverad bör emellertid frivillig överenskommelse härom eftersträvas.

Utredningen berör till slut de lägenheter, som icke böra överföras till de nya bestämmelserna eller till bostadslägenheter och ej heller anses böra nedläggas. Den framhåller att man beträffande dessa torde kunna draga den slutsatsen, att lägenhetshavarna i stort sett finna tillfyllestgörande försörjning på sina lägenheter eller i arbete, som de erhålla från annan än domänverket och kunna utöva med bibehållande av lägenheterna. Utredningen anser det i allmänhet böra eftersträvas, att dessa lägenheter skola inlösas med äganderätt. Samtidigt framhålles emellertid att man torde böra räkna med att en hel del lägenheter, där friköp eller nedläggande är motiverat, tills

vidare komma att bestå bland annat därför att friköp torde komma att ske först efter hand och nedläggande i allmänhet icke torde bli aktuellt förrän nuvarande innehavaren lämnar stället. Detta förhållande har gjort att utredningen ansett sig böra överväga vissa ändringar i upplåtelsevillkoren för sådana lägenheter, på vilka de äldre bestämmelserna alltså komma att vara tillämpliga.

Yttrandena. Mot de synpunkter, som utredningen anfört å överföring av äldre kronolägenheter till bestämmelserna i 1943 års kungörelse, göres i stort sett icke någon erinran i yttrandena. *Socialstyrelsen* uttalar emellertid, att den anser det befogat, att någon återhållsamhet iakttages vid skapandet av nya kronotorp, och att skogsbrukets behov av arbetskraft bör bli avgörande härvidlag.

Kronotorparnas arbete på kronoparkerna.

Utredningen. I fråga om kronotorparnas arbete å kronoparkerna anföres i betänkandet till en början, att 1943 års bestämmelser i ämnet givit rum för mycket växlande tillämpning. Sålunda har den tid, under vilken kronotorparna åtagit sig att årligen arbeta på kronoparkerna, enligt uppgift varierat mellan högst 180 och lägst 75 dagar, i undantagsfall 60 dagar.

Utredningen erinrar om att enligt dess uppfattning upplåtelse av kronotorp i princip ej bör ske i större omfattning än som motiveras av hänsyn till domänverkets behov av arbetskraft. Bortsett från vissa fall, då dispens bör medgivnas från arbetskyldigheten, bör det betraktas som en naturlig utveckling, att skogsarbetet kommer att upptaga en ökad del av kronotorparens tid. En sådan utveckling bör uppmuntras av domänverket.

I detta sammanhang berör utredningen även frågan om bestämmandet av årsavgiften för sådant kronotorp, vars innehavare icke åtagit sig arbete hos domänverket och icke kan åberopa giltiga skäl till befrielse därifrån. Enligt 1943 års kungörelse skall i dylikt fall hänsyn tagas ej endast till torpets beskaffenhet utan även till de kostnader, som kronan haft och har att vidkännas för torpets iordningställande. Utredningen anser emellertid, att denna bestämmelse bör utgå, eftersom kontrakt om upplåtelse av kronotorp regelmässigt bör innefatta bestämmelse om skyldighet att åtaga sig arbete på kronoskogarna. Som ett ytterligare skäl för uteslutande av sagda bestämmelse hänvisar utredningen till sitt förslag om byggnadshjälp till vissa äldre kronolägenheter, varå 1943 års kungörelse ej blir tillämplig. Detta förslag, för vilket närmare skall redogöras i det följande, innebär nämligen bland annat att årsavgälderna för sådana äldre lägenheter efter deras iståndsättande icke skola sättas högre än för jämförliga kronotorp enligt 1943 års kungörelse.

Slutligen beröres frågan huruvida innehavarna av kronolägenheter, bortsett från den rätt till arbete, som tillkommer innehavare av kronotorp, böra

ha företräde till arbete på kronoparkerna framför självägande jordbrukare, som äro bosatta invid kronoparkerna. Denna fråga kan enligt utredningen icke besvaras generellt. Det framhålles bland annat, att vid här ifrågavarande avgöranden hänsyn bör tagas icke endast till arbetarnas lämplighet utan även till försörjningsförhållandena i de särskilda fallen.

Yttrande. *Riksförbundet Landsbygdens folk* föreslår att bestämmelserna om kronotorparens arbetskyldighet utformas så att torparen garanteras erhålla de närmast hans bostad befintliga arbetena i den mån detta ej hindras av speciella skäl.

Bidrag till betesanläggningar m. m.

Utredningen. I betänkandet framhålles att från och med den 1 juli 1949 olika bestämmelser gälla för bidrag till betesanläggning, beroende på om kronolägenheten ligger inom lappmarkerna eller ej. Inom lappmarkerna utgår bidrag i regel enligt de grunder, som gälla för bidrag från det s. k. norrländska skogsproduktionsanslaget. Utanför lappmarkerna åter utgår bidrag i enlighet med de allmänna grunderna för bidrag till inre rationaliseringsåtgärder. Utredningen anser att alla här avsedda kronolägenheter böra behandlas enhetligt i bidragshänseende och finner det mest praktiskt att bidragsbeloppet för kronolägenheternas innehavare generellt fastställas till 80 procent av kostnaderna, d. v. s. högsta möjliga bidrag enligt reglerna för det norrländska skogsproduktionsanslaget.

Vad angår bidrag till andra jordförbättringsåtgärder än betesanläggning föreslår utredningen, att bestämmelserna härom i 1943 års kungörelse skola gälla jämväl för äldre kronolägenheter.

Ärende angående anläggande av bete på en kronolägenhet i samband med gemensam betesreglering för flera lägenheter bör enligt utredningen prövas av det organ, som handhar bidragsverksamheten i övrigt, d. v. s. i lappmarkerna av skogsvårdsstyrelsen och eljest av lantbruksnämnden. Sedan detta organ anmält sitt beslut angående bidrag till deltagare i betesregleringen bör det ankomma på domänstyrelsen att utbetala de bidrag, som skola utgå till innehavare av kronolägenheter. Vid betesanläggning utan samband med betesreglering bör bidragsfrågan helt prövas av domänstyrelsen. Beträffande de allmänna linjerna för verksamheten bör styrelsen dock samråda med lantbruksorganisationen. Domänstyrelsen bör vidare handlägga frågor om bidrag till andra jordförbättringsåtgärder å kronolägenheter.

Bidrag till jordförbättringsåtgärder bör enligt utredningen lämnas icke i form av avskrivningslån utan såsom direkt bidrag. Domänstyrelsen bör emellertid förbehålla sig rätt att återkräva bidraget, om bidragstagaren icke fullgör vad som föreskrives i fråga om utförande och underhåll av de förbättringar, vartill bidraget beviljats.

Yttranden. *Statskontoret* anför att frågan om bidrag till betesanläggningar prövats av statsmakterna så sent som år 1948. En omprövning bör ej övervägas, förrän någon tids erfarenhet vunnits rörande verkningarna av de nu gällande bestämmelserna.

Skogsstyrelsen framhåller, att det knappast torde föreligga anledning att särskilt för kronolägenheternas del ändra grunderna för bidrag till betesanläggningar.

Lantbruksstyrelsen har intet att erinra mot att betesanläggningar, som medföra betesfredning av skogen, stimuleras med bidrag efter särskilt förmånliga grunder. Styrelsen ifrågasätter emellertid starkt, om det kan vara berättigat att förutsätta att betesbehovet för kronolägenheter skall tillgodoses på väsentligt sämre marker än de, som användas av andra jordbruk.

Bidrag till uppförande av skolbyggnader.

Utredningen. Utredningen erinrar om att i 1929 års kronotorpskungörelse stadgas att Kungl. Maj:t på framställning av vederbörande skoldistrikt äger pröva, huruvida och i vad mån för upprättande av skola, avsedd huvudsakligen för kronotorparens, odlingslägenhetsinnehavares och innehavares av skogstorp barn, understöd må utgå genom avgiftsfritt upplåtande under nyttjanderätt från kronopark av erforderlig mark och kostnadsfritt tillhandahållande å rot av erforderligt virke. Motsvarande bestämmelser ha tidigare meddelats i de särskilda författningarna för kolonat, skogstorp och odlingslägenheter. I 1943 års kronotorpskungörelse återfinnas däremot icke några sådana bestämmelser.

I betänkandet framhålls att de nya möjligheter till erhållande av statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, som tillkommit enligt beslut vid 1935 och 1945 års riksdagar, visserligen påverka behovet av nyssnämnda särskilda anordningar för att underlätta finansieringen av skolbyggnader på kronoparkerna. Dylika anordningar kunna dock fortfarande behövas i en del fall. Det kan ifrågasättas om tillräckliga skäl finnas att med avseende å kronotorp varå 1943 års kungörelse är tillämplig utesluta de möjligheter att erhålla medverkan från domänverket som sedan länge stått till buds, då det gällt skolbyggnader för barn till andra lägenhetshavare på kronoparkerna. Utredningen anser därför att bestämmelser härom böra införas i 1943 års kungörelse.

Yttranden. Förslaget avstyrkes av *statskontoret*. Däremot tillstyrker *skolöverstyrelsen* detsamma.

Socialstyrelsen framhåller att kronolägenheter helst böra utläggas på sådant sätt, att avståndet till skolorna icke blir för stort. Detta torde ej alltid ha beaktats i önskvärd mån.

Inventarielån.

Utredningen. Utredningen föreslår att det i 1943 års kronotorpskungörelse angivna maximibeloppet för inventarielån skall höjas från 1 500 till 3 000 kronor. Samtidigt framhålles dock, att innebörden härav givetvis icke bör vara, att ett inventarielån normalt skall uppgå till sistnämnda belopp.

I betänkandet föreslås vidare att den nu gällande föreskriften, att inventarielån endast får utlämnas i samband med upplåtelse av kronolägenhet, skall upphävas.

Efter tillträdet bör lån få lämnas endast för inköp av jordbruksinventarier men däremot icke för köp av utsäde, gödselmedel, foder eller dylikt eller för andra utgifter för igångsättande av driften. För lån, som utlämnas under upplåtelse tiden, bör amorteringsskyldighet inträda året efter det, då länet utlämnats.

Med utgångspunkt från att många av de äldre lägenheter, vilka ej överföras till de nya bestämmelserna, torde komma att bestå, föreslår utredningen vidare, att även innehavarna av äldre lägenheter skola kunna få inventarielån.

Yttranden. *Statskontoret* avstyrker den föreslagna höjningen av inventarielånens maximibelopp. Till stöd härför anföres, att föreliggande lånemöjligheter utnyttjats i relativt begränsad omfattning. Inventarielånen böra icke heller utsträckas att omfatta jämväl de äldre kronolägenheterna. Flertalet av de lägenheter, som med säkerhet kunna beräknas icke bli överförda till 1943 års bestämmelser, torde nämligen vara sådana, där innehavaren vägrat att underkasta sig dessa bestämmelser eller icke kunnat åtaga sig arbete för domänverkets räkning på grund av annan sysselsättning. Statskontoret anser det ligga i sakens natur att dessa lägenhets-havare icke böra få åtnjuta den förmån, som rätten till inventarielån måste anses innebära.

Domänstyrelsen, som tillstyrker utredningens förslag i fråga om inventarielånen, uttalar, att sparsamhet bör iakttagas vid beviljande av lån och att maximibeloppet endast i undantagsfall bör medgivas.

Lantbruksstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av utredningens förslag om att utlämna inventarielån annorledes än i samband med upplåtelse av kronotorp. Bestämmelserna för dylika lån böra såvitt möjligt överensstämma med bestämmelserna om driftslån. Emellertid bör möjligheten att erhålla inventarielån lämpligen hållas öppen någon tid efter tillträdet, förslagsvis fem år. Vidare framhåller styrelsen bland annat att för anskaffande av traktor eller annan större maskin, som kan anses behövlig, hjälp kan erhållas från maskinlänefonden. Inventarielån bör slutligen enligt lantbruksstyrelsens åsikt kunna utgå även då fråga är om norrländska arrendelägenheter, fjällägenheter och liknande lägenheter i Norrbottens och Västerbottens län eller om jordbrukslägenheter för lappar, som lämnat rensköteln.

Brandförsäkring.

Utredningen. I förslaget förordas, att den i 1943 års kronotorpskungörelse stadgade skyldigheten för innehavare av med författningen avsett torp att brandförsäkra kronan tillhöriga åbyggnader skall upphävas.

Utredningen tillägger, att den omständigheten, att domänverket påtager sig ansvaret för att byggnader, som drabbas av brand, bliva återuppförda på dess bekostnad, ej synes behöva medföra så stor belastning för detta verk, att det måste hålla sig skadeslöst härför genom en höjning av årsavgiften.

Slutligen framhålles att resultatet av ett genomförande av utredningens förslag blir något olika för de nya kronotorpen och för andra kronolägenheter. I fråga om de förstnämnda stadgas i 1943 års kungörelse att domänstyrelsen, om byggnad genom våldeld blir förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, skall äga bestämma, om och i vilken omfattning sådan skall äga rum. Beslutar domänstyrelsen, att nybyggnad skall äga rum, ankommer det på styrelsen — som äger uppbära brandskadeersättningen — att låta utföra nybyggnaden utan oskäligt dröjsmål. Finner domänstyrelsen, att nybyggnad icke bör verkställas eller att mindre byggnad än den förstörda bör uppföras, må styrelsen nedsätta årsavgiften med det belopp, som styrelsen prövar skäligt. De nu återgivna bestämmelserna i 1943 års kungörelse påverkas enligt utredningen knappast av om kronotorparna befrias från skyldighet att svara för brandförsäkring. Vad åter angår de kronolägenheter, varå nämnda kungörelse ej är tillämplig, anser utredningen, att det liksom hittills bör ankomma på lägenhetshavaren att svara för erforderlig nybyggnad efter brand. Om domänstyrelsen håller före att nybyggnad bör komma till stånd, bör emellertid styrelsen kunna bevilja byggnadshjälp för ändamålet. Vidare bör lägenhetshavaren i här avsedda fall, såsom också eljest vid byggnadsarbeten, av domänverket kostnadsfritt erhålla nödigt virke eller annat material. Anser domänstyrelsen däremot att nybyggnad icke bör ske, torde lägenhetshavaren i allmänhet lämna lägenheten, varvid han eventuellt erhåller flyttningsbidrag.

Beträffande frågan om brandförsäkring av kronolägenheterna har *ledamoten av utredningen, byråchefen M. Alm*, uttalat avvikande mening såtillvida, att enligt hans mening en befrielse från försäkringsplikt bör medföra en höjning av årsavgifterna.

Till stöd härför anföres, att de årsavgifter, som på sin tid bestämdes för kronotorp enligt 1943 års kungörelse och enligt utredningens förslag skola bli normerande även för andra kronolägenheter, beräknats med hänsyn till att brandförsäkringsplikt förelåg. Avgifterna äro vidare förhållandevis låga. Dessutom förutsattes även i propositionen till 1943 års riksdag, att innehavarna skulle få vidkännas en skälig höjning av årsavgiften, om de befriades från försäkringsplikt.

I reservationen framhålles ytterligare, att det är vanskligt att bedöma, hur stor höjning av årsavgälden som bör föranledas av en befrielse från försäkringsplikt. Höjningen kommer emellertid att understiga den i varje särskilt

fall utgående försäkringsavgiften. Denna torde för byggnaderna på en lägenhet av den standard, som de iståndsatta kronotorpen representera, i regel röra sig mellan 50 och 75 kronor. Årsavgälden däremot torde ej behöva höjas med mer än inemot 50 kronor, såvida icke förhandenvaron av särskilda, kostnadskrävande anordningar föranleda annat. I avvaktan på att kronolägenheterna iordningställas bör givetvis höjningen hållas väsentligt lägre än den nyss angivna.

Slutligen föreslår reservanten att, därest hans förslag genomföres, även för andra lägenheter än kronotorp enligt 1943 års kungörelse skall bestämmas, att årsavgiften skall kunna nedsättas om byggnad förstörts eller svårt skadats av våld och domänstyrelsen anser, att nybyggnad ej bör komma till stånd eller att mindre byggnad än den förstörda bör uppföras.

Yttranden. *Statskontoret* anser sig icke kunna tillstyrka den föreslagna befrielsen från försäkringsplikt med hänsyn till de konsekvenser, som ett avsteg från den för utarrenderad kronoegendom i allmänhet uppställda regeln kan befaras medföra. Skulle befrielse medgivnas, bör den emellertid medföra en skäligen höjning av årsavgiften.

Domänstyrelsen instämmer i den av herr Alm avgivna reservationen.

Byggnadshjälp till iståndsättande av lägenheter, varå 1943 års kungörelse ej är tillämplig.

Utredningen. Utredningen berör inledningsvis den skillnad i fråga om skyldigheten att uppföra och underhålla byggnader, som föreligger mellan å ena sidan innehavarna av kronotorp, upplåtna enligt 1943 års kungörelse, och å andra sidan innehavarna av äldre lägenheter. De förra ha endast att svara för reparationer, som äro av mindre omfattning eller föranletts av deras eget vållande. De senare åter äro i princip skyldiga att svara för byggnadernas uppförande och underhåll, ehuru de fått visst bidrag till uppförandet av byggnaderna och även äro berättigade till bostadsförbättringsbidrag enligt allmänna bestämmelser om sådant bidrag. Beträffande förbättringsbidragen påpekas emellertid att innehavarna av kronolägenheter ha svårt att ställa erforderlig säkerhet och att detta förhållande lägger hinder i vägen för att på dem tillämpa de nu gällande bestämmelserna om subvention till förbättring av byggnader. Utredningen erinrar vidare om den byggnadsskyldighet, som åvilar jordägare enligt de sociala arrendebestämmelserna.

De kronotorp, för vilka bestämmelserna i 1943 års kungörelse gälla, äro enligt utredningens mening i byggnadshänseende behandlade likadant som fastigheter, på vilka de sociala arrendebestämmelserna äga tillämpning. Detta är däremot icke förhållandet i fråga om skogstorp, odlingslägenheter, kolonat och sådana kronotorp, som ej överförts till nyssnämnda bestämmelser. Utredningen säger sig ha kommit till den slutsatsen att inneha-

varna av de senare lägenheterna i fråga om möjligheterna att få sitt byggnadsbestånd förbättrat äro sämre ställda än någon annan kategori av arrendatorer. Utredningen bortser därvid från att den omständigheten, att jordägaren har skyldighet att svara för byggnadsbeståndet, kan påverka arrendesättningen.

Med utgångspunkt från det nu anförda har utredningen upptagit frågan om statlig medverkan till förbättring av sådana lägenheter, som icke överförts till 1943 års bestämmelser. I betänkandet framhålls att det synes nödvändigt, att staten vidtager särskilda anordningar för att underlätta ett iståndsättande av ifrågavarande lägenheter. Till stöd härför åberopas främst det stora behov av förbättringsåtgärder, som sedan lång tid tillbaka förelagat å kronolägenheterna i norra Sverige.

I fråga om utformningen av denna statliga medverkan uttalas, att det icke synes motiverat att staten helt skall svara för byggnadernas iståndsättande och framtida underhåll. Då lägenheternas innehavare i framtiden icke avses skola arbeta åt domänverket, bör statens medverkan inskränkas till att staten tillskjuter ett visst engångsbelopp. I övrigt bör ansvaret för byggnaderna i fortsättningen åvila lägenhetshavarna själva.

Detta engångsbelopp anses böra bestämmas så att statlig byggnadshjälp i regel skall kunna utgå med högst 80 procent av kostnaderna för byggnadsföretaget — frånräknat värdet av virke eller annat material, som tillhandahålles lägenhetshavaren kostnadsfritt. I särskilda fall bör bidraget kunna få höjas till högst 90 procent av nyssnämnda kostnader.

I betänkandet föreslås vidare att den årliga avgiften skall kunna höjas, då en lägenhet iståndsättes enligt de av utredningen föreslagna grunderna. Utredningen diskuterar olika synpunkter, som böra anläggas på frågan om denna höjning. Den anser det emellertid ej behövt att de mera detaljerade grunderna för höjningen angivas i författningssväg. Domänstyrelsen bör i stället tillerkännas befogenhet att höja årsavgiften under hänsynstagande till storleken av byggnadshjälpen i den mån denna överstiger den kapitalsubvention, som skulle ha tillkommit lägenhetshavaren enligt gällande bestämmelser för egnahemslån, förbättringslån och bidrag till uppförande eller förbättring av ekonomibyggnader. En höjning av årsavgiften med en procent av nämnda del av byggnadshjälpen anses skälig. Som en grundregel bör enligt utredningen fastslås, att årsavgiften ej må sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till lägenhetens beskaffenhet och ej heller högre än avgiften för ett likvärdigt kronotorp, som upplåtits enligt 1943 års kungörelse.

Utredningen diskuterar även vilket organ, som bör handlägga frågor om iordningställande av sådana kronolägenheter, där innehavarna ej kunna garanteras arbete hos domänverket och lägenheterna därför icke böra överföras till de nya bestämmelserna. Utredningen anser att domänstyrelsen alltjämt bör förvalta dessa lägenheter. Inom de fyra nordligaste länen bör emellertid byggnadshjälp till mera genomgripande förbättring av åbyggnaderna icke få beviljas med mindre samråd skett med en samarbetsdelega-

tion, bestående i första hand av länsbostadsdirektören och lantbruksdirektören. Om någon av dessa så påfordrar, böra i delegationen även ingå länsarbetsdirektören samt en av kommunalnämnden utsedd representant för vederbörande kommun.

Yttranden. *Statskontoret* avstyrker utredningens förslag angående byggnadshjälp. Statskontoret erinrar därvid inledningsvis om att 1948 års bestämmelser rörande bostadsförbättringsverksamheten (kung. nr 546/1948) gjorts tillämpliga jämväl beträffande här ifrågavarande lägenheter i avvaktan på resultatet av en utredning av frågan om den lämpliga utformningen av förbättringsstödet för dessa. Enär lägenheterna endast innehåsa med nyttjanderätt, skola vidare enligt förarbetena (prop. 231/1948, s. 57) vid långivningen till dessas innehavare anses föreligga sådana omständigheter, som motivera ett eftergivande av kravet på in-teckningssäkerhet. I övrigt anför statskontoret rörande förslaget om byggnadshjälp bland annat följande.

Införandet av den av utredningen föreslagna icke maximerade bidragsregeln måste enligt statskontorets mening innebära ett icke sakligt motiverat avsteg från hittills tillämpade grunder för bidragsverksamheten på förevarande område. Att en dylik bidragsregel skulle vara erforderlig har icke heller blivit i betänkandet ådagalagt. Någon utredning angående omfattningen av de erforderliga förbättringsåtgärderna eller kostnaderna för dylika har nämligen icke lämnats. Vid sådant förhållande anser ämbetsverket bärande skäl saknas för att innehavarna av ifrågavarande lägenheter skola komma i åtnjutande av förmånligare bidrag än dem, som kunna erhållas enligt kungörelserna om egnahemslån och förbättringslån respektive statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. Ett slutligt ställningstagande till detta spörsmål lärer för övrigt böra anstå tills 1948 års sakkunniga för vissa bostadsförbättringsfrågor slutfört sitt utredningsuppdrag.

Domänstyrelsen anser, att byggnadshjälpen bör maximeras till 20 000 kronor. Under sådant förhållande har styrelsen intet emot att avgiften för lägenheten efter förbättringsåtgärden ej sättes högre än avgiften för ett likvärdigt kronotorp.

Bostadsstyrelsen framhåller såsom önskvärt, att det ifrågasatta samrådet med i första hand länsbostadsdirektören och lantbruksdirektören skall utsträckas till att omfatta samtliga de lägenheter, till vilka byggnadshjälp avses skola utgå. *Arbetsmarknadsstyrelsen* ifrågasätter, om icke länsarbetsdirektören obligatoriskt bör deltaga i den av utredningen föreslagna samsamarbetsdelegationen, medan *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* anser att samråd i frågor rörande byggnadshjälp bör ske icke endast med länsbostadsdirektören och lantbruksdirektören utan också med länsarbetsdirektören och de kommunala myndigheterna.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund framhåller bland annat, att utredningens förslag, att årsavgiften för en äldre kronolägenhet, som blivit iståndsatt genom byggnadshjälp, icke skall sättas högre än årsavgiften för ett likvärdigt kronotorp enligt 1943 års kungörelse, icke medför full rättvisa även om detsamma innebär vissa fördelar.

Ersättning vid avträde av kronolägenhet.

Utredningen. Vad angår frågan om ersättning vid avträde av kronolägenhet behandlar utredningen först de kronotorp, på vilka bestämmelserna i 1943 års kungörelse äro tillämpliga. Utredningen erinrar om att denna kungörelse ej innehåller några särskilda bestämmelser om avträdessyn eller om lägenhetshavares rätt till ersättning för förbättring av lägenheten. Därest ej annat följer av kungörelsen skall emellertid i avseende å här avsedda kronotorpsupplåtelser gälla vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och nyttjanderättshavares rättigheter och skyldigheter. Med hänsyn till att byggnadsskyldigheten på dessa kronotorp åvilas kronan torde det dock, enligt vad som framhålles i betänkandet, knappast bliva aktuellt att för byggnaderna beräkna någon avträdesersättning åt avflyttande kronotorpare. För jordförbättringsåtgärder — utöver sådana som ombesörjts av domänstyrelsen — äger kronotorparen under samma förutsättningar som en annan arrendator i regel rätt att vid avträdande av lägenheten njuta ersättning av jordägaren motsvarande det ökade värde, som lägenheten till följd av åtgärden då kan anses äga, dock ej med högre belopp än som svarar mot den nödiga kostnaden för åtgärden.

Beträffande äldre kronolägenheter är det däremot i princip lägenhetshavaren som, med bidrag av statsmedel, svarar för uppförande av erforderliga byggnader liksom för deras underhåll. Med hänsyn härtill blir vid avträdande av dylik lägenhet den frågan aktuell, om och i vad mån lägenhetshavaren bör erhålla ersättning för sina byggnadskostnader liksom för andra förbättringskostnader. I betänkandet framhålles att både i 1909 års kungörelse angående odlingslägenheter — vilken även gäller skogstorp, som upplåtits på 50-årigt arrende — och i 1929 års kronotorpskungörelse finnas bestämmelser av innebörd att lägenhetshavare, då lägenhet avträdes till kronan, skall avlämna den med åbyggnader och odlingar till föreskriven omfattning i fullgott skick eller ersätta bristen, sådan den vid avträdessyn befinnes. Har innehavaren vidtagit jordförbättringar utöver vad som ålegat honom enligt upplåtelseavtalet eller verkställt överbyggnad, vartill han ägt erhålla fritt virke, äger han vid avträdet åtnjuta ersättning därför av kronan. Utredningen påpekar emellertid att i de flesta fall, då lägenhet i samband med avträdet överlåtits till annan person, nyssnämnda föreskrifter icke tillämpats utan i stället tillgått så, att tillträdaren ersatt avträdaren för det arbete som nedlagts på lägenheten.

Härefter erinras att riksdagen med tanke på sådana fall, då lägenhetshavare önskar bli löst från sitt kontrakt men lägenheten anses böra nedläggas och tillträdare sålunda ej finnes, sedan budgetåret 1939/40 årligen anvisat medel att av Kungl. Maj:t utnyttjas till avträdesersättningar efter prövning av varje särskilt fall.

Vad slutligen angår kolonaten gäller, enligt vad som framhållits i betänkandet, jämlikt 1925 års kungörelse om upplåtelse av kolonat att kolonist, om lägenheten avträdes, skall vara berättigad till ersättning för de bygg-

nader han uppfört enligt för kolonaten gällande byggnadsplan ävensom för av honom verkställda förbättringar. Vid ersättningens bestämmande skall avdrag göras för värdet av virke, som för byggnads- eller förbättringsarbetenas fullgörande tillhandahållits kolonisten från statens sida, ävensom för belopp, som kolonisten i den ordning särskilt stadgas må hava erhållit såsom odlings-, diknings- eller byggnadshjälp.

Utredningen erinrar slutligen att frågan, vilka bidragsbelopp som skola avdragas vid beräkandet av avträdesersättning, nyligen varit föremål för rättslig prövning genom att en avträdare av kolonat vid domstol klandrat förrättad syn. Frågan gällde i detta fall huruvida i avträdesersättningen skulle inräknas vad han erhållit i stödlån och förbättringslån. Målet hade avgjorts av högsta domstolen, vilken icke funnit något förhållande vara ådagalagt, varför den gottgörelse av statsmedel, som kolonisten erhållit genom bostadsförbättringsbidrag och genom avskrivning av honom beviljade stödlån, ej skulle omfattas av kontraktsbestämmelsen om avräkning av belopp, som han kunde ha bekommit i statshjälp.

Beträffande behovet av ändringar i eller tillägg till nu angivna bestämmelser uttalas i betänkandet först att för de kronotorp, som upplåtits enligt 1943 års kungörelse, särskilda föreskrifter i fråga om avträdesersättning synas erforderliga endast i ett avseende. Utredningen framhåller nämligen att stödlån och krislån ha till syfte att bringa lättnad i lägenhetshavarens ekonomiska trångmål, fastän staten ansett skäligt att såsom motprestation godtaga det ena eller andra slaget förbättringsåtgärder på lägenheten. Tillräckliga skäl föreligga enligt utredningens uppfattning ej att, när det gäller bidrag med dylikt syfte, låta den omständigheten att bidragstagare avträder den av honom brukade lägenheten, aktualisera en återbetalning av bidraget.

Med hänsyn härtill föreslår utredningen att den omständigheten, att en kronotorpare erhållit s. k. stödlån, krislån eller därmed till innebörden jämförligt lån, icke skall föranleda något avdrag vid bestämmandet av honom tillkommande avträdesersättning.

I detta sammanhang föreslås vidare, att i 1943 års kungörelse skall införas en bestämmelse av innebörd att kronotorpare, som avträder lägenhet innan han genom åtnjutande av nedsättning i årsavgiften eller eljest kan anses gottgjord för värdet av tidigare förbättringar, skall kunna erhålla skälig ersättning härför av domänstyrelsen.

Beträffande ersättning vid avträde av äldre kronolägenheter framhåller utredningen att de föreskrifter härom, som finnas i gällande författningar om skogstorp, odlingslägenheter och äldre kronotorp, icke synas vara lämpligt avfattade. Sålunda är den stundom förekommande bestämmelsen, att lägenhetshavare skall avträda lägenheten i fullgott skick eller ersätta bristen, alltför hård för att kunna tillämpas under alla förhållanden. De för kolonaten stadgade grunderna för avträdesersättning ansluta sig däremot närmare till den allmänna arrendelagstiftningen. Utredningen föreslår med hän-

syn till det anförda att nya bestämmelser skola meddelas om beräkning av avträdesersättning för nu nämnda lägenhetskategorier.

Utredningens förslag i detta hänseende grundar sig i huvudsak på åsikten att en lägenhetshavares behöriga intresse bör anses bli tillräckligt tillgodosett, om han vid avflyttning får ersättning för vad han i form av kapital och arbete nedlagt för lägenhetens förbättring. Sålunda bör åtnjutet statsbidrag utan berättigade invändningar kunna avdragas vid beräkning av avträdesersättning, under förutsättning att den värdeökning, som är resultatet av förbättringsåtgärden, täcker både statsbidraget och lägenhetshavarens egen insats i form av kapital och arbete. Detta bör gälla alla slag av statsbidrag eller därmed jämförliga lån utan återbetalningsskyldighet, exempelvis bidrag eller avskrivningslån till uppodling eller annan jordförbättring, bidrag till uppförande eller förbättring av bostad eller sådan byggnadshjälp, som föreslagits skola utgå till äldre kronolägenheter. I likhet med vad som föreslagits i fråga om de kronotorp, på vilka 1943 års kungörelse är tillämplig, böra dock stödlån, krislån eller därmed jämförliga lån icke föranleda avdrag å avträdesersättningen.

Om värdet av förbättringen, sådan den befines vid lägenhetens avträdande, är lägre än den kostnad som nedlagts på lägenheten, bör enligt utredningen mellanskillnaden belasta lägenhetshavaren respektive staten i proportion till vad vardera parten investerat. Som undantag härifrån bör gälla, att en lägenhetshavare själv skall svara för kostnader för botande av brist, som vållats av honom eller som hänför sig till eftersatt underhåll.

För att skapa garanti mot att staten blir ersättningsskyldig för byggnader av överflödig storlek eller standard föreslår utredningen, att avträdesersättningen för byggnader skall begränsas till att avse sådana byggnader, vartill lägenhetshavaren ägt erhålla fritt virke. Vid beräkningen av ersättningen bör vidare skiljas mellan byggnads- och jordförbättringar.

Utredningen berör i detta sammanhang till slut även frågorna om hållande av av- och tillträdessyn samt om domänverkets ställning, då en kronolägenhet övergår till ny innehavare. Härom anføres att det, då en lägenhetshavare avträder en kronolägenhet och annan skall komma i hans ställe, är vanligast, att uppgörelse under hand träffas mellan den avträdande och den tillträdande. Därvid förutsättes dock givetvis, att den senare godkännes av domänverket såsom ny innehavare. Vid uppgörelsen överenskommes också, huru stor ersättning tillträdaren skall erlægga till den gamle innehavaren för nyttjanderätten till lägenheten. Ersättningen bestämmes i allmänhet så, att den täcker avträdarens kostnader för byggnader och odlingar på lägenheten, varvid denne i regel får tillgodoräkna sig de bidrag, som han fått uppbära. Det kan givetvis ha sina fördelar, att parterna själva få komma till en uppgörelse, som de anse vara skälig, utan att domänverket behöver anordna av- och tillträdessyn. Emellertid är det klart, att de båda parternas mera privata uppgörelse kan komma att till sin innebörd väsentligt avvika från de grunder, som utredningen föreslagit som skäliga. När en syn skall hållas vid någon kommande överlåtelse, måste man utgå från de förbätt-

ringar, som verkställt efter den senaste synen, oavsett om lägenheten där-
efter gått genom flera händer och oavsett vilka uppgörelser som träffats mel-
lan olika innehavare. Även om den avträdesersättning, som bestämmes, är
skälig, om man ser på lägenhetens förbättring under hela tiden efter närmast
föregående syn, är det därför icke klart att den statliga ersättningen till den
senast avflyttade lägenhetshavaren kommer att te sig rättvis med hänsyn
till de prestationer, som denne utfört under sitt innehav av lägenheten. Nyt-
tan av att nya regler nu meddelas i fråga om beräkandet av avträdesersätt-
ning kan sålunda i viss mån komma att begränsas av att uppgörelser träffas
under hand med förbigående av domänverket. Ur denna synpunkt kan det
vara lämpligt, att vid av- och tillträde av kronolägenhet hålles syn, som kan
ligga till grund för bestämmandet av avträdesersättningen. En dylik syn bör
kunna verkställas i ganska enkel form. Förhållandena kunna emellertid
vara sådana, att det kan vara förenat med ur domänverkets synpunkt icke
önskvärda konsekvenser, om avträdesyn hålles. Detta sammanhänger bland
annat med att, även om domänverket vid en sådan syn skulle förpliktas att
utge en betydande avträdesersättning, nuvarande arrendesättning ej ger do-
mänverket annat än mycket begränsade möjligheter att ta hänsyn därtill vid
bestämmande av årsavgiften för en nytillträdande. När det exempelvis är
fråga om överlåtelse av en kronolägenhet från far till son eller annan nära
anhörig, kan det te sig mera tilltalande, att tillträdaren i stället för domän-
verket ersätter den avgående för hans arbete på lägenheten. Särskilt när
överlåtelse begäres, utan att upplåtelse tiden är till ända, kan domänverket
ha anledning att, till förekommande av missbruk, motsätta sig att överlåtelse
av lägenhet förbindes med avträdesyn.

Yttranden. *Statskontoret* avstyrker utredningens förslag att bidrag av mera
allmän hjälpkaraktär, såsom exempelvis stödlån och krislån, icke skola be-
aktas vid bestämmande av avträdesersättning. *Ämbetsverket* framhåller, att
innehavarna av kronolägenheter icke genom ett avräkningsförfarande i en-
lighet med högsta domstolens dom bliva försatta i sämre läge än ägare eller
arrendatorer av enskilda fastigheter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län delar utredningens uppfattning att vid
fastställande av avträdesersättning den förlust, som kan ha uppstått på
grund av att inträdd värdeminskning varit större än värdet av förbättrings-
åtgärderna, bör belasta kronan och lägenhetsinnehavaren i proportion till
vad vardera investerat i lägenheten. I konsekvens härmed bör emellertid en-
ligt länsstyrelsens mening den vinst, som vid avträdadet av en lägenhet
kan ha uppkommit genom att lägenheten ökat i värde mer än som motsva-
rar värdet av det kapital, respektive kapital och arbete, som kronan och
lägenhetsinnehavaren investerat i densamma icke, såsom utredningen före-
slagit, komma enbart lägenhetsinnehavaren till godo utan fördelas mellan
kronan och lägenhetshavaren.

Lantbruksstyrelsen anser att avträdesersättning bör utgå även till sådana
fjällägenheter m. fl. arrendelägenheter, som icke bli överförda till norr-
ländska fjällägenheter.

Riksförbundet Landsbygdens folk ifrågasätter införande av till- och avträdessyner för att förhindra varje misstanke om ensidig bedömning av ersättningsfrågorna. En eventuell ersättningssumma bör icke utbetalas i form av nedsättning av arrendet under kommande arrendeperiod, enär torparen i de flesta fall behöver beloppet för att därigenom få möjlighet att ytterligare förbättra sitt ställe. Förbundet anför vidare bland annat att, då en lägenhet skall avträdas, bör avträdaren uteslutande ha att göra med domänverket och transaktionen ordnas mellan dem.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund föreslår, att en kronotorpare, som övergår från äldre till nyare upplåtelseform, skall vid avträdessyn erhålla eventuellt tillgodohavande utbetalat kontant i stället för att som nu sker detsamma slås ut på 30 år såsom avdrag å arrendet.

Flyttningsbidrag.

Utredningen. Utredningen ifrågasätter om icke innehavaren av en sådan kronolägenhet, som anses böra nedläggas, genom särskilt flyttningsbidrag bör animeras till att flytta från lägenheten. Till stöd härför anføres att det många gånger kan vara önskvärt, såväl ur lägenhetshavarens egen synpunkt som med hänsyn till näringslivets behov av arbetskraft, att nedläggandet av en lägenhet icke uppskjutes tills nuvarande innehavaren avlidit, vilket nu torde vara det vanligaste. Innehavarens arbetskraft kan måhända utnyttjas bättre, om han flyttar till ett lämpligare jordbruk eller till en plats, där större behov finnes av arbetskraft inom skogsbruket, industrien eller annan näringsgren. Möjligheten att genom avträdesersättning erhålla gottgörelse för nedlagda kostnader och arbete torde i dessa fall icke innebära tillräcklig lockelse för lägenhetshavaren. I betänkandet erinras i detta sammanhang om de bidrag, som enligt beslut av 1947 års riksdag kunna beviljas vid flyttning från s. k. fjällägenhet och som i allmänhet utgå med högst 2 000 kronor.

I anslutning till det anförda föreslås att avträdesersättningen, då fråga är om kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp som ej överförs till 1943 års bestämmelser, skall, om den icke uppgår till 4 000 kronor, kunna kompletteras med ett särskilt flyttningsbidrag å återstående belopp. Då flyttning sker från en kronolägenhet till en annan sådan, bör emellertid flyttningsbidrag ej utgå, med mindre domänstyrelsen finner detta motiverat med hänsyn till kostnaderna för flyttningen.

Utredningen anser icke tillräckliga skäl föreligga att göra de sålunda föreslagna bestämmelserna om flyttningsbidrag tillämpliga på kronotorp, å vilka 1943 års kungörelse är tillämplig. Den framhåller härom, att man endast i undantagsfall torde behöva räkna med att dessa lägenheter skola nedläggas inom överskådlig framtid. Kungl. Maj:t bör emellertid ha möjlighet att medgiva utbetalning av flyttningsbidrag även till innehavare av sådan lägenhet, om nedläggning vid något tillfälle skulle bli aktuell och det skulle vara önskvärt för domänverket att kunna tilldela avträdaren något belopp i flyttningsbidrag.

Yttranden. Förslaget tillstyrkes uttryckligen av bland andra *arbetsmarknadsstyrelsen*, som anser att det överensstämmer med de aktuella strävandena att så effektivt som möjligt taga tillvara landets arbetskraft. Även *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* finner utredningens förslag om flyttningsbidrag väl ägnat att befordra ett rationellt handhavande av berörda kronolägenheter. Om nedläggande av kronotorp enligt 1943 års kungörelse skulle bli aktuellt, bör innehavaren vara principiellt likställd med innehavare av annan kronolägenhet med avseende på rätten till flyttningsbidrag.

I några andra yttranden uttalas däremot betänkligheter mot förslaget. Sålunda avstyrker *statskontoret* att flyttningsbidrag skall utgå med högre belopp än 2 000 kronor eller, där jämväl avträdesersättning förekommer, sammanlagt högst 3 000 kronor.

Länsstyrelsen i Västerbottens län uttalar, att utredningens förslag förefaller länsstyrelsen väl generöst. Frågan huruvida och i vad mån flyttningsbidrag bör utgå bör i varje särskilt fall bedömas ur synpunkten av om behov därav föreligger. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* finner förslaget om flyttningsbidrag mindre välbetänkt och ur rättvisesynpunkt allt annat än tillfredsställande. Förslaget innebär enligt länsstyrelsen en icke oväsentlig premiering av de lägenhetshavare, som brustit i fullgörande av sina skyldigheter i fråga om jordens hävd samt vården och underhållet av byggnader och övriga lägenhetens tillhörigheter. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser, att flyttningsbidrag icke bör utgå till innehavare, som erhållit bidrag till provisorisk förbättring av lägenheten.

Sammanförande av äldre bestämmelser till en gemensam författning m. m.

Utredningen. Såsom redan framgått av det föregående räknar utredningen med att åtskilliga kronolägenheter komma att kvarstå i äldre upplåtelseform under längre eller kortare tid. Då det uppenbarligen är fördelaktigt, om bestämmelserna för de olika äldre lägenhetskategorierna kunna göras likformiga såväl sinsemellan som i förhållande till 1943 års kungörelse, har utredningen prövat, i vad mån bestämmelserna i denna kungörelse, utan att hinder möter ur vare sig lägenhetshavarnas eller domänverkets synpunkt, kunna göras tillämpliga även på lägenheter, som icke överföras till den nya upplåtelseformen. Utredningen behandlar härvid först frågan om den upplåtelse-tid för lägenheterna, som bör stadgas vid omskrivning av nu gällande upplåtelsekontrakt. I detta avseende framhålles, att giltighetstiden för upplåtelsen bör begränsas till innehavarens och hans änkas livstid, då lägenheten med hänsyn till isolerat läge eller olämplighet för jordbruksdrift och bristande försörjningsmöjligheter i övrigt bör nedläggas men den nuvarande innehavaren ej är benägen att lämna lägenheten. Utredningen tillägger, att denna begränsning av upplåtelse-tiden ofta torde kunna vara lämplig även i sådana fall då en lägenhet, utan att böra nedläggas, anses böra tills vidare bibehållas i ungefär nuvarande upplåtelseform. I dessa senare

fall bör emellertid, om nytt avtal kommer till stånd, detta även kunna slutas för den tid, som återstår enligt det tidigare upplåtelsekontraktet. I övrigt anses bestämmelserna om upplåtelse tid i 1943 års kungörelse i stort sett böra gälla även i fråga om äldre kronolägenheter.

Vad åter angår de fall, då en äldre lägenhet bör bibehållas, bör den kunna upplåtas till annan person, därest den nuvarande innehavaren lämnar lägenheten utan att efterträdas av anhörig. Härvid böra krävas samma kvalifikationer i fråga om vederbörandes lämplighet som fordras hos kronotorpare. Slutligen framhåller utredningen, att nyttjanderätt till kronolägenhet icke bör få överlåtas utan medgivande från statens sida.

Rörande frågan i vad mån bestämmelserna i 1943 års kungörelse i övrigt kunna göras tillämpliga även på lägenheter, som icke överförs till den nya upplåtelseformen, erinrar utredningen om att dess förslag i fråga om lägenhetshavares rätt till bidrag till betesanläggningar och till andra odlingsåtgärder, möjligheten att erhålla inventarielån samt skyldigheten att brandförsäkra byggnader innebära, att samma regler böra tillämpas för de olika kategorierna. Vidare framhålles att de för äldre kronolägenheter gällande föreskrifterna om anläggandet av erforderliga vägar icke skilja sig på sådant sätt från 1943 års bestämmelser, att hinder bör föreligga att göra de sistnämnda tillämpliga på alla slag av lägenheter. Detsamma gäller ansvaret för skatt och annan allmän tunga, som belöper på kronolägenhet. Bestämmelserna om husbehovsvirke, bete, jakt och fiske slutligen böra ha samma avfattning för äldre kronolägenheter som för kronotorp.

Beträffande de fall där avvikande regler böra gälla för de båda kategorierna, hänvisar utredningen först till den grundläggande skillnaden, att innehavarna av äldre lägenheter ej äro skyldiga att åtaga sig arbete på kronoparkerna och å andra sidan ej heller ha rätt att erhålla sådant arbete. Utredningen framhåller vidare att staten med hänsyn till detta förhållande icke har anledning att övertaga ansvaret för byggnaderna på äldre kronolägenheter. Lägenhetshavaren bör således vara skyldig att icke blott hävda jorden väl utan även vårda och underhålla byggnader och övriga lägenhetens tillhörigheter, så att icke något försämras under upplåtelse tiden, givetvis bortsett från normal värdeminskning. Lägenhetshavaren kan emellertid ej förutsättas gå i land med andra arbeten än mindre reparationer. Vid större arbeten bör han få den av utredningen föreslagna byggnadshjälpen.

I detta sammanhang erinrar utredningen om att innehavare av kolonat — bortsett från sådana som överförts till bestämmelserna i 1943 års kungörelse — hittills varit befriade från årsavgäld och att denna frihet för närvarande gäller intill den 14 mars 1950. Utredningen anser sig icke kunna förorda att denna legofrihet i princip ytterligare utsträcker till tiden. Innehavare av kolonat skulle nämligen därigenom bli gynnade i jämförelse med andra lägenhetshavare. Om samtliga typer av äldre kronolägenheter skola sammanföras under samma bestämmelser, bör vidare en viss likformighet eftersträvas även i fråga om årsavgifternas belopp. Med hänsyn härtill föreslås, att för årsavgifterna för kolonaten skall fastställas ett grundbelopp av för-

slagsvis 60 kronor. Detta belopp är väsentligt lägre än det som skulle utgå för de flesta kolonat, om den författningsenliga legan skulle tillämpas. Till nämnda grundbelopp bör i förekommande fall göras sådant tillägg, som föranledes av att byggnadshjälp eller därmed jämställt bidrag beviljats. En förutsättning för att årsavgiften för ett kolonat skall bestämmas till nyss angivna belopp — liksom för att byggnadshjälp och vissa andra förmåner skola få åtnjutas — bör vara, att lägenhetshavaren är villig att teckna nytt kontrakt i enlighet med de av utredningen föreslagna bestämmelserna. Vill han ej göra detta, böra bestämmelserna i 1925 års kolonatkungörelse gälla i fråga om den fortsatta upplåtelsen. Sistnämnda fall torde enligt utredningens mening icke utgöra tillräcklig anledning till förlängning av den hittillsvarande legofriheten för kolonaten. Med hänsyn till ovissheten huruvida statsmakterna hinna taga ställning till utredningens förslag före den 14 mars 1950 förordas emellertid att den nuvarande legofriheten skall förlängas intill den 14 mars 1951.

Vad angår frågan om inlösen av sådana kronolägenheter, som icke överföras till bestämmelserna i 1943 års kungörelse eller till bostadslägenheter och icke heller nedläggas, anför utredningen, att en lägenhetshavares intresse att inlösa lägenheten och även hans möjlighet därtill givetvis måste bli beroende av villkoren därför. I detta hänseende föreslås att de värderingsregler, som angivas i 1929 års kronotorpskungörelse och vilka måste betraktas som förmånliga ur lägenhetshavarnas synpunkt, i fortsättningen skola äga tillämpning på alla lägenheter, som ej överföras till bestämmelserna i 1943 års kungörelse. Enligt dessa regler skall sålunda vid beräkning av köpeskillingen hänsyn bland annat tagas till värdet av jord och skog på sådant sätt, att värdet av odlingsmarken skall sättas till det belopp, vartill det beräknats vid bestämmandet av arrendeavgiften för lägenheten, dock högst 20 kronor för hektar. Vidare skall skogsmark åsättas skäligt värde, högst 5 kronor för hektar. Annan mark än odlingsmark och skogsmark skall åsättas ett värde av 1 krona för hektar. För sjöar och berg skall dock icke beräknas något värde. Värdet av växande skog slutligen skall bestämmas med ledning av de virkespriser, som gälla vid tiden för inlösen.

Köpeskillingen för byggnader å sådana lägenheter, som skola friköpas, bör grundas på värdet vid tiden för inlösen. Avdrag bör emellertid göras för värdet av sådana förbättringar vilka lägenhetshavaren utfört eller bekostat efter senaste tillträdesyn. Att lägenhetshavaren i och med utförandet av dylikt arbete befriats från återbetalning av stöd- eller krislån eller därmed jämförligt lån, bör icke hindra att åtgärden betraktas som utförd av honom. Om lägenhetshavaren erhållit sådant bidrag eller därmed till innebörden jämförligt lån — avskrivningslån eller räntefri stående del av lån — som haft till syfte att underlätta en förbättring av byggnad, bör bidraget eller lånet likaledes tillgodoräknas lägenhetshavaren såsom egen insats till den del det icke överstiger vad som skulle ha kunnat utgå enligt allmänna bestämmelser om statlig subvention till dylikt ändamål. Lägenhetshavaren skulle annars bli förhållandevis sämre ställd än om han redan

förut ägt lägenheten och i denna egenskap erhållit byggnadssubvention. Bortsett från det nu anförda bör det belopp, som vid fastställande av köpeskillingen för inlöst lägenhet bör avdragas från byggnadsvärdet, lämpligen bestämmas att motsvara vad lägenhetshavaren skulle ha ägt uppbära i ersättning för byggnaden vid avträde av lägenheten. Den proportionella nedskrivning av lägenhetshavarens och statens insatser, som förordats i samband med förslaget om beräkandet av avträdesersättning, kommer därigenom att få tillämpning även vid bestämmande av köpeskillning vid inlösen. Om avdraget skulle bli större än byggnadens beräknade värde, bör skillnaden icke få avräknas på värdet av jord eller skog.

Utredningen anför, att vad sålunda föreslagits om rätt för lägenhetshavare att vid inlösen av byggnad tillgodoräkna sig mottagna bidrag avsett sådana fall, då subvention utgått i form av bostadsförbättringsbidrag, räntefri stående del av egnahemslån eller förbättringslån samt avskrivningslån till ekonomibyggnader. Lägenhetshavare, som erhållit byggnadshjälp och behåller lägenheten på arrende, får emellertid enligt utredningens förslag utöver sagda subvention även åtnjuta den förmånen, att på en del av byggnadshjälpen endast räknas en procents ökning av årsavgiften. Utredningen ifrågasätter, om icke köpeskillingen vid inlösen bör nedsättas med belopp motsvarande det kapitaliserade värdet av sistnämnda förmån. Denna kan nämligen enligt utredningen tänkas avhålla lägenhetshavaren från att inlösa lägenheten. En lägenhetshavare, som mottagit byggnadshjälp, bör sålunda vid inlösen av lägenheten kunna erhålla ett särskilt statsbidrag. Storleken av detta bör bestämmas med hänsyn till den nyss nämnda förmån, som han skulle ha tillgodonjutit, om han behållit lägenheten. Bidraget bör maximeras till 4 000 kronor. Utredningen föreslår vidare, att även innehavare av sådana lägenheter, som icke satts i stånd med anlåtande av byggnadshjälp, vid lägenheterens inlösen skola få tillgodoräkna sig ett dylikt bidrag med högst 4 000 kronor. En inlösen torde nämligen enligt utredningens mening i dessa fall försvåras, om icke lägenhetshavaren erbjudes en subvention jämförlig med den som byggnadshjälpen skulle innebära för honom, därest han skulle kvarstå såsom kronoarrendator. Det nu nämnda särskilda bidraget bör, i den mån det ej avräknas på köpeskillingen för byggnaderna, innehållas i avbidan på att istandsättningsarbeten på dessa utföras. Rätten till bidrag bör vidare förfalla, om ej bidraget uttagits inom tio år från beviljandet. Om lägenheten övergår till ny ägare, bör denne icke utan domänstyrelsens medgivande få tillgodonjuta den tidigare ägarens rätt att lyfta bidraget. Styrelsen bör vidare kunna förbehålla sig rätt att återfordra bidrag, om lägenheten inom tio år från utbetalningen övergår till ny ägare. Som förutsättning för erhållande av bidrag bör även gälla, att byggnaden utföres enligt av domänstyrelsen godkänd plan och under styrelsens tillsyn.

Slutligen framhåller utredningen, att det synes angeläget, att en lägenhet, som inlöses, skall få erforderlig tillgång till bränsle. Det bör sålunda förutsättas att domänverket, i den mån lägenheten vid avstyckning icke försetts med för ändamålet användbar skogsmark, skall svara för att lägenheten allt

framgent får tillfälle att, såvitt möjligt på nära håll, inköpa vedbränsle till skäligt pris.

Enligt utredningens förslag böra de bestämmelser om upplåtelse, byggnadshjälp, årsavgift, avträdesersättning och flyttningsbidrag samt villkoren för inlösen av lägenhet, som sålunda förordats med avseende å äldre kronolägenheter, sammanföras i en ny kungörelse. I denna bör även hänvisas till sådana föreskrifter i 1943 års kungörelse, som böra gälla i stället för motsvarande bestämmelser i äldre kungörelser. Det bör av praktiska skäl eftersträvas att de äldre kontrakten utbytas mot nya, som ansluta sig till denna nya författning. En sådan omskrivning av kontrakten böra vara förutsättning för åtnjutande av byggnadshjälp och andra förmåner. Däremot bör den icke utgöra villkor för en tillämpning av de nya bestämmelserna om avträdesersättning och flyttningsbidrag och om villkoren för inlösen av lägenhet.

De föreslagna bestämmelserna böra enligt utredningen träda i tillämpning från och med den 1 juli 1950. Då avträdessyn ej må hållas senare än tre månader efter avträdesdagen innebär detta bland annat att de lägenhets-havare, som lämna sina lägenheter i mars 1950, ej skulle kunna tillgodogöra sig de nya bestämmelserna om avträdesersättning och flyttningsbidrag. För att möjliggöra detta föreslås det undantaget att nämnda bestämmelser, oavsett att avträdessyn hållits före den 1 juli 1950, skola äga tillämpning, då lägenhet avträdes den 14 mars 1950 eller senare.

Utöver vad som följer härav bör avträdesersättning, som redan blivit bestämd, ej omräknas med tillämpning av de nya grunderna.

Yttranden. *Domänstyrelsen* hemställer att bestämmelserna om rätt till bränsle skola utformas så, att det tydligt framgår, att en kronotorpare ej äger till bränsle få utsynat virke, som är dugligt till massaved. I anslutning till utredningens uttalande, att domänverket bör svara för att inlost lägenhet allt framgent får tillfälle att inköpa vedbränsle till skäligt pris anför styrelsen, bland annat, att det sedan länge varit föreskrivet för lokalförvaltningen att vid avverkning i lägenhets närmaste omgivning hänsyn skall tagas till innehavaren tillförsäkrad rätt till virke samt till skydd för odlingar och bebyggelse. Även friköpta lägenheter böra beredas möjlighet att inom rimligt avstånd inköpa vedbränsle. I övrigt anför domänstyrelsen vissa detaljerinringar mot de av utredningen framlagda författningsförslagen.

Lantbruksstyrelsen anför, att årsavgiften för äldre kronolägenheter i de fall, då lägenhetshavaren ej har arbetsskyldighet hos domänverket och upplåtelsen närmast har karaktären av hyresavtal, synes böra bestämmas främst med hänsyn till bostadsvärdet, vilket säkerligen i många fall kommer att ligga över de värden, som bliva gällande för kronotorp enligt 1943 års kungörelse. Vidare framhåller styrelsen, att det föreslagna bidraget å högst 4 000 kronor vid inlösen av lägenhet synes böra begränsas till att avse endast de lägenheter, som köpas i befintligt skick vid bestämmelsens ikraftträdande. Eljest torde bestämmelsen kunna få en motsatt verkan mot den avsedda.

Skogsstyrelsen framhåller angelägenheten av att en friköpt lägenhet vid avstyckningen alltid förses med skog enligt samma grunder som gälla för fastighetsbildning i allmänhet såframt ej friköpet avser en ren bostadslägenhet och bränsle kan uppköpas i öppna marknaden. Den av utredningen antydda utvägen att domänverket under vissa förhållanden skulle tillhandahålla ved från angränsande skog vore liktydig med tillskapande av sådana skogsfångsservitut, som man numera på goda grunder i möjligaste mån söker avveckla genom utbrytning.

Riksförbundet Landsbygdens folk anför i fråga om inlösen av lägenheter att dessa böra tilldelas tillräckligt med åker, betesmark och skog. Förbundet riktar bestämda erinringar mot att sådan tilldelning ersättes med servitutsrättigheter. Köpeskillingen bör vara av sådan storlek att försörjningsmöjligheter föreligga för en familj under normala konjunktioner. Vidare anför förbundet, att den på inlösningsfastigheten befintliga skogen bör prisättas efter en längre periods medeltal och priset sålunda icke vara alltför mycket beroende av en speciell högkonjunktur.

Kostnads- och anslagsfrågor.

Utredningen. Av de under nionde huvudtiteln uppförda anslagen till åtgärder på sådana kronolägenheter, som här avses, disponeras anslaget Kolonisation: Understödjande av kolonisation å vissa kronoparker helt för lägenheter, vilka upplåtits såsom kolonat och å vilka 1943 års kungörelse ej blivit tillämplig. Från detta anslag, vilket för budgetåret 1949/50 upptagits med 300 000 kronor, bestridas bland annat kostnader för byggnadsförbättringar, diknings-, väg- och odlingsarbeten samt avträdesersättningar. För delvis motsvarande ändamål beträffande skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp, även här med undantag för upplåtelse enligt 1943 års kungörelse, användes anslaget Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. Under sistnämnda anslag har för innevarande budgetår anvisats 450 000 kronor. Av detta belopp äro emellertid 300 000 kronor avsedda för s. k. fjällägenheter. Slutligen har under anslaget Kostnader för nyodling m. m. å kronotorp anvisats 104 000 kronor. Detta belopp disponeras till betesanläggningar och odlingsåtgärder och kan utnyttjas för såväl kronotorp enligt 1943 års kungörelse som andra kronolägenheter. Beträffande kronotorp i lappmarkerna utgår bidrag till betesanläggning ur norrländska skogsproduktionsanslaget i de fall, då lägenheten ingår i skogsvårdsområde. Bortsett från nu nämnda fall bestridas kostnader för kronotorp enligt 1943 års kungörelse, alltså bland annat för om- och nybyggnader å dessa, av domänfondens medel.

Utredningen föreslår, att betesanläggningar och andra jordförbättringsåtgärder av sådana slag, för vilka medel anvisas å anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering, skola bekostas från detta senare anslag även såvitt gäller kronolägenheter. För detta ändamål bör visst belopp från nämnda anslag ställas till domänverkets förfogande för bidragsgivning till jordför-

bättringsåtgärder. Från samma anslag böra bestridas kostnaderna för bidrag till sådana betesanläggningar å kronolägenheter, där betesfrågan sammanhänger med en planerad betesreglering och den sistnämnda samtidigt innefattar även lägenheter av andra slag. Kostnaderna för dylika betesanläggningar inom lappmarkerna böra dock gäldas med anlåtande av anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Bortsett från de utgifter, som föreslagits skola bestridas från anslagen till jordbrukets rationalisering respektive till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland, böra de olika utgifter för kronolägenheterna, vilka nu avses med anslagen till understödjande av kolonisation å vissa kronoparker och till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl., bestridas från ett gemensamt anslag på riksstaten. Detta anslag bör även och i första hand avses för byggnadshjälp till iståndsättande av äldre kronolägenheter. Däremot bör enligt utredningens mening anvisas ett särskilt anslag för avträdesersättningar, flyttningsbidrag och bidrag vid inlösen av kronolägenheter. De årsavgifter, som inflyta från lägenheter, vilka icke överförts till bestämmelserna i 1943 års kungörelse, böra redovisas såsom inkomst å förenämnda anslag till byggnadshjälp till iståndsättande av vissa äldre kronolägenheter m. m., i den mån de icke tagas i anspråk för att gottgöra domänverket för virke och annat materiel, som kostnadsfritt tillhandahålles lägenheterna.

Vad angår medelsbehovet anser utredningen, att anslagen till byggnadshjälp till iståndsättande av vissa äldre kronolägenheter m. m. samt till avträdesersättningar och flyttningsbidrag m. m. för budgetåret 1950/51 icke böra upptagas till lägre belopp än 600 000 kronor respektive 150 000 kronor. Det senare anslaget bör erhålla karaktär av förslagsanslag. Till stöd för anslagsberäkningen framhåller utredningen bland annat det angelägna i att byggnadsbeståndet på kronolägenheterna saneras, innan avflyttningen från skogsbygderna fortgått alltför långt.

Vidare erinras om att domänstyrelsen för innevarande budgetår av anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. disponerar ett belopp av 20 000 kronor till ersättande av viss byggnadssakkunskap, som ställes till förfogande för innehavarna av kronolägenheter, samt vissa därmed sammanhängande kostnader. Utredningen föreslår att nämnda belopp, med hänsyn till att byggnadsverksamheten bör ökas, skall höjas förslagsvis så, att det kommer att motsvara 15 procent av beviljade bidragsbelopp. Härjämte bör något belopp, lämpligen 10 000 kronor, anvisas domänstyrelsen även för särskilda kostnader i övrigt för handhavandet av ifrågavarande bostadsförbättringsverksamhet. Nu åsyftade belopp böra utgå av de medel, som komma att anslås till byggnadshjälp.

I anslutning till utredningens förslag böra de hittillsvarande anslagen Understödjande av kolonisation å vissa kronoparker och Kostnader för nyodling m. m. å kronotorp utgå ur riksstaten samt anslaget Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. minskas med det belopp å 150 000 kronor, som hänför sig till domänstyrelsens förvaltning.

Slutligen framhålls i betänkandet, att behovet av anslagsmedel för utlämnande av inventarielån givetvis kommer att öka vid ett genomförande av utredningens förslag. Utredningen, som icke anser sig kunna närmare förutse huru stor denna ökning kommer att bli, förordar att anslagsbehovet för budgetåret 1950/51, såvitt gäller domänverkets lägenheter, beräknas till i runt tal 100 000 kronor.

D. Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande:

»Man torde kunna räkna med att det i Norrland under överskådlig tid framåt kommer att finnas ett betydande behov av mindre jordbrukslägenheter, vilkas innehavare säsongmässigt dela sin tid mellan jordbruksarbetet och arbete på kronoskogarna. För att skogsbruket skall ha tillgång till erforderlig arbetskraft är det angeläget, att upplåtelsevillkoren för dylika lägenheter utformas så att levnadsvillkoren för innehavarna och deras familjer bliva tillfredsställande.

Nu anförda synpunkter lågo bakom de bestämmelser om upplåtelse av kronotorp, som antogos av 1943 års riksdag. Av den nu verkställda utredningen framgår även enligt min mening, att dessa bestämmelser på det hela taget äro lämpligt utformade. I anslutning till vad som föreslagits i betänkandet kommer jag dock i det följande att förorda vissa mindre jämkningar i desamma.

Upplåtelse av nya kronotorp enligt 1943 års kungörelse har hittills ägt rum endast i ringa omfattning och torde jämväl i fortsättningen blott komma att ske i ett begränsat antal fall. Sin största betydelse har därför kungörelsen genom den möjlighet, som föreligger för innehavarna av äldre kronolägenheter att få sina lägenheter överförda till den nya upplåtelseformen. Frågan om förutsättningarna för dylik överföring behandlades emellertid ej mera ingående vid tillkomsten av 1943 års kungörelse. En av utredningens huvuduppgifter har därför varit att överväga denna fråga. Till de uttalanden, som utredningen gjort på denna punkt, kan jag i stort sett ansluta mig. Avgörande bör sålunda vara i vad mån ett stadigvarande behov av arbetskraft föreligger å kronoparkerna. Vid bedömningen härav bör man självfallet utgå från de principer för en god skogsvård, som uppdragits i 1948 års skogsvårdslag. Samtidigt måste man emellertid beakta att den skogliga återuppbyggnad, som erfordras särskilt på många håll i Norrland, av ekonomiska skäl måste ske successivt. Jag vill vidare erinra om att det ur lägenhetshavarnas egen synpunkt är angeläget att arbetskraftsbehovet ej bedömes så optimistiskt, att en olämplig bosättning konserveras och risk för en viss arbetslöshet uppstår.

Av den redogörelse, som utredningen lämnat för en inom domänverket verkställd bedömning av framtidsutsikterna för de nu befintliga äldre kronolägenheterna, synes framgå, att de allra flesta av dessa ha förutsättningar

för att bli överförda till de nya bestämmelserna eller på annat sätt kunna beredas möjlighet att fortbestå antingen som arrendelägenheter eller som självständiga fastigheter. Man bör därför enligt min mening kunna utgå från att det skall bli möjligt att efter hand avveckla de äldre upplåtelse-erna på ett ur lägenhetshavarnas synpunkt tillfredsställande sätt. Såsom framhållits i betänkandet måste man emellertid räkna med att många av dessa äldre lägenheter kunna komma att bestå under åtskillig tid. Jag delar därför utredningens uppfattning, att upplåtelsevillkoren för dessa nu böra omprövas.

Vad utredningen anfört angående omfattningen av kronotorparnas arbete på kronoparkerna föranleder ej någon erinran från min sida. Jag har i och för sig ej heller något att invända mot den av Riksförbundet Landsbygdens folk anförda synpunkten, att kronotorparna om möjligt böra beredas sådant arbete, som ligger närmast deras bostad. Att införa en bestämmelse härom i kungörelsen synes emellertid ej erforderligt, då det torde kunna förutsättas att domänverket kommer att beakta sagda synpunkt även utan något särskilt stadgande därom.

På tal om kronotorparnas arbetskyldighet har i betänkandet föreslagits att vad i 1943 års kungörelse stadgas om bestämmande av årsavgiften i sådana fall, då kronotorparen icke åtagit sig arbete åt domänverket och icke kan åberopa giltiga skäl härför, skall utgå ur kungörelsen. Till stöd härför har utredningen åberopat dels att upplåtelse av kronotorp regelmässigt bör innefatta bestämmelse om skyldighet för innehavaren att åtaga sig arbete på kronoskogarna, dels att bestämmelsen icke överensstämmer med vad utredningen föreslagit angående årsavgift för äldre kronolägenheter, som erhållit en av utredningen förordad byggnadshjälp.

Såsom jag i det följande skall närmare angiva anser jag emellertid ej att förslaget om särskild byggnadshjälp åt äldre kronolägenheter bör genomföras. Särskilt då äldre lägenheter skola överföras till de nya bestämmelserna kan det vidare inträffa, att arbetskyldighet av personliga skäl ej bör föreskrivas. Med hänsyn härtill anser jag, att den av utredningen berörda bestämmelsen bör bibehållas.

Vad angår utredningens förslag om bidrag till betesanläggningar vill jag erinra om att det högre bidrag, som enligt norrländska skogsproduktionsanslaget utgår i lappmarkerna, förutsätter att betesförbättringen utgör ett led i en skogsvårdsplan, vilken så gott som undantagslöst kräver även andra insatser av markägaren. Bestämmelserna om bidrag ur sagda anslag kunna därför knappast i och för sig åberopas som skäl för att innehavarna av kronolägenheter generellt skulle erhålla bidrag efter den högsta där medgivna bidragsprocenten. Vidare må framhållas, att reglerna om bidrag ur det allmänna anslaget till jordbrukets rationalisering giva möjlighet att överskrida normalbeloppet, då så finnes påkallat med hänsyn till särskilda förhållanden. Min företrädare i ämbetet har i annat sammanhang (se prop. nr 149/1948) framhållit, att sådana särskilda omständigheter ofta torde föreligga just i fråga om betesförbättring. Detta uttalande torde få anses äga särskild

aktualitet för de trakter utanför lappmarkerna, där flertalet av ifrågavarande kronolägenheter äro belägna. Den enhetlighet i bidragsgivningen, som utredningen föreslagit, kan och bör således enligt min mening tillämpas, dock med iakttagande av att maximiprocenten i regel endast bör tillämpas där betesförbättringen ingår som ett led i skogsvårdsplan. Med hänsyn till vad här anförts anser jag det obehövt med någon formell ändring av nu gällande bestämmelser. Däremot biträder jag förslaget att vad i 1943 års kungörelse stadgas om bidrag till andra jordförbättringsåtgärder skall äga tillämpning även å äldre kronolägenheter. Handläggningen av bidragsfrågorna och utbetalandet av bidragen synes böra ske i samma ordning som hittills, d. v. s. då det gäller betesförbättring å skogsvårdsområde i lappmarken handhas av skogsvårdsstyrelsen och i övriga fall i regel av domänstyrelsen.

Att i 1943 års kungörelse införa bestämmelser om att domänverket skall ekonomiskt stödja uppförandet av skolbyggnader å kronoparkerna finner jag icke lämpligt. Det är nämligen enligt min mening att föredraga, att det statliga stödet till uppförande av dylika byggnader lämnas i enhetlig form. Jag vill med hänsyn härtill i stället förorda, att de av utredningen åberopade bestämmelserna i äldre författningar upphävas. Det må för övrigt anmärkas att hela frågan, såsom framgår av skolöverstyrelsens yttrande, torde ha endast ringa praktisk betydelse.

I fråga om inventarielånen tillstyrker jag den föreslagna höjningen av lånens maximibelopp till 3 000 kronor. Däremot anser jag ej, att dylika lån böra få utlämnas till innehavare av kronolägenhet helt utan samband med upplåtelsen av lägenheten. Det synes nämligen befogat, att man fasthåller vid att dessa lån — liksom de driftslån som kunna utlämnas i den statliga jordbruksegnahemsverksamheten — skola ha karaktären av ett stöd vid igångsättandet av driften. Såsom utredningen framhållit kan det emellertid stundom vara lämpligt att den, som tillträder ett kronotorp, först blott anskaffar de mest nödvändiga inventarierna och sedan kompletterar utrustningen efter hand. Med hänsyn härtill vill jag i enlighet med vad lantbruksstyrelsen anført i sitt yttrande förorda, att möjligheten att erhålla inventarielån skall hållas öppen under fem år efter tillträdet. Liksom för närvarande bör inventarielån givetvis kunna utlämnas till innehavare av äldre lägenhet, vilken överföres till 1943 års bestämmelser. Nämda femårsperiod bör i så fall räknas från tiden för överföringen. I övrigt torde möjligheten att inom ramen för den statliga jordbruksegnahemsverksamheten få lånegaranti för driftslån få anses till fyllest, såvitt angår äldre kronolägenheter.

Vad angår frågan om brandförsäkring av kronan tillhöriga byggnader å kronotorp har slutlig ställning ännu ej tagits till det i propositionen nr 138/1943 omnämnda förslaget. I likhet med utredningen finner jag emellertid övervägande skäl tala för att det oaktat här ifrågavarande föreskrift skall upphävas och domänverket sålunda ikläda sig självrisk för brandskada å sagda byggnader. Såsom framhållits i betänkandet synes en dylik åtgärd vara befogad bland annat ur den synpunkten att man i så fall kan undvika

det administrativa arbete, som är förenat med försäkringarna. Däremot kan jag ej ansluta mig till den av utredningens majoritet uttalade uppfattningen, att slopandet av försäkringsplikten ej bör medföra någon förändring av den årliga avgiften. Jag vill härvidlag erinra om att det i nyssnämnda proposition förutsattes att ett slopande av försäkringsplikten skulle medföra en skälig höjning av årsavgälden. Ett uttalande av samma innebörd gjordes även i propositionen nr 96/1947 vid behandlingen av upplåtelsevillkoren för norrländska fjällägenheter. Jag anser sålunda att den årliga avgiften bör höjas med belopp, som kan anses rimligt i betraktande av domänverkets självrisk. Som en norm synes man härvid kunna utgå från att höjningen i stort sett bör motsvara hälften av den försäkringspremie, som eljest skulle ha utgått.

De nu förordade ändringarna i bestämmelserna om inventarielån och brandförsäkring böra äga tillämpning även å de i lantbruksstyrelsens yttrande särskilt nämnda lägenhetskategorierna.

Utredningens förslag i fråga om byggnadshjälp till iståndsättande av lägenheter, å vilka 1943 års kungörelse ej är tillämplig, innebär i huvudsak att genom domänverket skall såsom en engångsåtgärd utbetalas bidrag till iståndsättandet med belopp motsvarande 80 eller, i vissa fall, högst 90 procent av kostnaderna. Utbetalandet av dylik byggnadshjälp skulle vidare enligt vissa grunder medföra en höjning av årsavgiften. I fortsättningen skulle innehavarna av ifrågavarande lägenheter vara hänvisade till de i allmänhet föreliggande låne- och bidragsmöjligheterna.

Enligt min uppfattning föreligger emellertid ej tillräcklig anledning att för här avsedda lägenheter, där innehavet ej är förbundet med någon skyldighet att utföra arbete för kronans räkning, tillämpa andra bidragsregler än dem, som gälla eller komma att gälla för bostadslägenheter i allmänhet i ifrågavarande delar av landet. Jag vill påpeka att den omständigheten, att innehavarna av ifrågavarande lägenheter ej kunna ställa säkerhet i form av in-teckning för erhållna lån, beaktats redan vid utformningen av nu gällande allmänna bestämmelser om statligt stöd till åtgärder för bostadsförbättring och följaktligen ej utgöra hinder för dem att erhålla sagda stöd.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden anser jag, att utredningens här framlagda förslag om byggnadshjälp ej bör föranleda någon åtgärd. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra att inom socialdepartementet tillkallade sakkunniga — 1948 års sakkunniga för vissa bostadsförbättringsfrågor — den 5 december 1949 avgivit betänkande angående åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på vissa orter med särskilt höga byggnadskostnader och att detta betänkande för närvarande behandlas inom socialdepartementet.

Vad utredningen föreslagit angående ersättning vid avträde av kronolägenhet och grunderna för bestämmande av denna ersättning synes i huvudsak ändamålsenligt. Dock böra enligt min mening stödlån, krislån och därmed jämförliga lån vid ersättningens bestämmande behandlas på samma sätt som

andra statliga lån och bidrag. Även vad utredningen anfört angående hållande av syn samt om domänverkets ställning, då en kronolägenhet övergår till ny innehavare, synes böra godtagas.

Vad angår förslaget om utbetalande av flyttningsbidrag delar jag uppfattningen, att det i vissa fall, då en kronolägenhet anses böra nedläggas, kan vara önskvärt att denna åtgärd underlättas och påskyndas genom att ett särskilt flyttningsbidrag får utgå. Jag finner dock, i likhet med flera remissinstanser, det ej fullt lämpligt att bidraget kombineras med avträdesersättningen så att avträdaren av en dylik lägenhet alltid skall erhålla ett belopp av lägst 4 000 kronor. Bidraget bör i stället enligt min mening utformas såsom ett fristående bidrag och utgå efter skälighetsprövning med högst 2 000 kronor för kronolägenhet, som skall nedläggas.

Vad nu sagts om avträdesersättning bör, såsom lantbruksstyrelsen förordat, gälla även sådana fjällägenheter och andra arrendelägenheter, som icke bliva överförda till norrländska fjällägenheter. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att någon avträdesersättning hittills ej utgått för dylika lägenheter utan att den flyttningsersättning, som enligt medgivande av riksdagen år 1947 kan lämnas, då lägenheterna anses böra nedläggas, i viss mån innefattar gottgörelse för utfört arbete och nedlagda kostnader. Det synes därför vid ett bifall till vad jag nyss förordat bliva nödvändigt att jämka reglerna om flyttningsersättning för ifrågavarande lägenheter. Jämkningsen synes lämpligen böra ske så att även i nu nämnda fall bidraget efter skälighetsprövning får utgå med högst 2 000 kronor.

Sådant flyttningsbidrag, som nu sagts, bör även kunna utgå för kronotorp enligt 1943 års kungörelse eller för norrländsk fjällägenhet, därest det i särskilt fall skulle befinnas önskvärt att ett sådant torp eller en sådan lägenhet nedlägges.

Det torde få ankomma på domänstyrelsen respektive lantbruksstyrelsen att bevilja avträdesersättning och flyttningsbidrag.

I likhet med utredningen anser jag att vissa fördelar äro att vinna genom att de äldre bestämmelserna för olika lägenhetskategorier så långt möjligt göras likformiga såväl sinsemellan som i förhållande till 1943 års kungörelse. Jag kan därför i princip biträda utredningens förslag i detta hänseende. Enahanda bestämmelser synas sålunda i huvudsak böra gälla för överlåtelse av nyttjanderätt, bidrag till betesanläggningar, inventarielån, brandförsäkring, skyldighet att underhålla vägar samt erlagga skatter och dylikt ävensom i fråga om rätten till husbehovsvirke, bete, jakt och fiske. Vidare böra de för äldre kronolägenheter gällande bestämmelserna sammanföras till en ny författning. I denna böra bland annat införas bestämmelser om årsavgift, avträdesersättning och flyttningsbidrag samt villkoren för inlösen av lägenhet. Vad därvid angår bestämmelserna om årsavgiften torde jag få erinra att Kungl. Maj:t genom beslut denna dag förlängt den hittillsvarande legofriheten för kolonaten till och med den 14 mars 1951. I likhet med utredningen anser jag att ytterligare förlängning icke bör komma i fråga.

Då jag icke biträtt utredningens förslag om utbetalande av byggnadshjälp till innehavare av äldre lägenheter kan jag ej heller förorda det därmed sammanhängande förslaget om ett särskilt statsbidrag å högst 4 000 kronor till den innehavare, som inlöser sådan lägenhet.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter för ett genomförande av här förordade åtgärder. De nya bestämmelserna torde böra tillämpas från och med den 1 juli 1950. Mot utredningens förslag i fråga om vissa övergångsbestämmelser rörande avträdesersättning och flyttningsbidrag har jag icke något att invända.

Vad angår medelsanvisningen till åtgärder på här ifrågavarande kronolägenheter vill jag först erinra om att jag redan i årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln punkt 132, förordat, att medelsanvisningen till domänverkets kolonisationsverksamhet skall ske i den form, som domänstyrelsen och kronolägenhetsutredningen föreslagit. Därmed har jag dock, enligt vad jag framhållit, icke tagit ställning till frågan, huruvida medel för bidragsgivningen till jordförbättringsåtgärder å kronolägenheter under domänstyrelsens disposition böra ställas till förfogande ur anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering eller ej.

Sedan jag nu övervägt utredningens förslag, anser jag mig böra förorda vissa avvikelser från detta.

Jag anser det sålunda till en början lämpligt, att samtliga kostnader för kronotorp enligt 1943 års kungörelse — med undantag av avträdes- och flyttningsersättningar samt bidrag till betesanläggning i samband med bildande av skogsvårdsområde i lappmarken — bestridas av domänfondens medel, eftersom tillkomsten av dessa torp motiveras med domänverkets behov av arbetskraft. Jag kan vidare ej heller i övrigt biträda förslaget, att kostnader för bidrag till betesanläggningar och andra jordförbättringsåtgärder å här ifrågavarande kronolägenheter skulle gäldas av anslaget till jordbrukets rationalisering. Samtliga de kostnader, som hittills bestritts ur de båda kolonisationsanslagen, ävensom de kostnader för betesanläggningar å äldre kronolägenheter, för vilka hittills disponerats anslaget till Kostnader för nyodling m. m. å kronotorp, böra enligt min mening i fortsättningen gäldas ur ett gemensamt anslag, förslagsvis kallat Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. Även de av mig nu förordade avträdes- och flyttningsersättningarna böra utgå från detta anslag. Såsom inkomst å detta böra redovisas inflytande årsavgifter för sådana lägenheter, som icke överförts till bestämmelserna i 1943 års kungörelse, i den mån de icke tagas i anspråk för att gottgöra domänverket för virke och annat material, som domänverket tillhandahållit kostnadsfritt. Vid bifall härtill bör Kungl. Maj:t återkalla sitt i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln, punkt 133, framlagda förslag rörande anslaget Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl.

Vad medelsbehovet angår torde, med hänsyn till att jag i det föregående förordat åtskilliga avvikelser från utredningens förslag, de av ut-

redningen angivna beloppen kunna minskas. Med hänsyn härtill synes det tillräckligt, om anslaget upptages med 850 000 kronor eller ungefärligen det belopp, vartill de tre för innevarande budgetår anvisade anslagen sammanlagt uppgå. Därav torde 300 000 kronor få avses för fjälllägenheter. Ur anslaget torde liksom hittills få disponeras 20 000 kronor för ersättning åt viss byggnadssakkunskap, som domänstyrelsen ställer till förfogande, samt för bestridande av därmed förenade kostnader.

Vad angår behovet av medel för utlämnande av inventarielån vill jag erinra om att jag i årets statsverksproposition (bil. 29, punkt 11) föreslagit en anslagsanvisning av 50 000 kronor till kronotorparnas inventarielånefond för här ifrågavarande ändamål. Någon ytterligare medelsanvisning för budgetåret 1950/51 anser jag mig icke kunna tillstyrka.»

Utskottet.

Vid behandlingen av propositionen nr 138 till 1943 års riksdag anförde jordbruksutskottet, bland annat, att det under senare decennier å de norrlandska kronoparkerna förekommit två huvudformer för nybildning av jordbrukslägenheter, nämligen dels kronotorp och därmed jämförliga tidigare lägenhetsupplåtelse, skogstorp och odlingslägenheter, dels ock kolonat. Genom förstnämnda lägenheter tillgodosåges främst domänverkets behov av arbetskraft till skogsbruket, medan upplåtelse av kolonat erbjöde möjligheter för obesuttna att erhålla egna jordbruk. Frågan om upplåtelsevillkoren för dessa olika slag av lägenheter hade vid upprepade tillfällen varit underställd riksdagens prövning, varvid bestämmelserna tid efter annan anpassats efter det förändrade tidsläget. I samband med den år 1939 beslutade egnahemsreformen hade förutsättningarna för kolonisationsverksamheten i hög grad förskjutits. Sålunda syntes denna verksamhet, i den mån den avsåge anskaffandet av jordbruk, därefter kunna bedrivas under de former, som fölle inom ramen för den vanliga statliga egnahemsverksamheten.

Beträffande upplåtandet av kronotorp innebar Kungl. Maj:ts förslag till 1943 års riksdag en väsentlig omläggning. Nya lägenhetsupplåtelse skulle nämligen därefter icke komma till stånd i större omfattning än som betingades av domänverkets behov av arbetskraft å kronoparkerna. Denna begränsning ansågs vara av betydelse icke blott för det allmänna utan även för lägenhetsinnehavarna. Erfarenheten syntes nämligen giva vid handen, att lägenhetsinnehavarna i allmänhet icke kunde reda sig utan tillgång till skogsarbete.

Såsom departementschefen framhållit torde den på grundval av 1943 års riksdagsbeslut utfärdade kungörelsen ha sin största betydelse i den möjlighet, som föreligger för innehavarna av äldre kronolägenheter att få sina lägenheter överförda till den nya upplåtelseformen. Vad i propositionen anförts angående förutsättningarna för en sådan överföring biträdades av ut-

skottet. Jämväl enligt utskottets mening bör sålunda avgörande vikt fästas vid i vad mån behov av arbetskraft kan anses föreligga å kronoparkerna. I samband härmed vill utskottet understryka att det ur lägenhetsinnehavarnas egen synpunkt är angeläget, att arbetskraftsbehovet bedömes så objektivt som möjligt, så att icke en olämplig bosättning konserveras och risk för en viss arbetslöshet uppstår.

Vad härefter till en början angår omfattningen av kronotorparnas arbete på kronoparkerna ansluter utskottet sig till Kungl. Maj:ts förslag. Något bärande skäl att, såsom yrkats i motionerna I: 422 och II: 511, upphäva stadgandet i 1943 års kungörelse angående bestämmande av årsavgiften i sådana fall, då kronotorparen icke åtagit sig arbete åt domänverket och icke kan åberopa giltig anledning därtill, föreligger icke enligt utskottets mening.

I fråga om bidragen till betes anläggningar ansluter sig utskottet likaledes till Kungl. Maj:ts förslag. Med anledning av motionärernas hemställan att å kronolägenheterna skola tillämpas de förmånligare grunder för dessa bidrag, som enligt norrländska skogsproduktionsanslaget gälla inom lappmarkerna, vill utskottet erinra om departementschefens påpekande, att reglerna om bidrag ur det allmänna anslaget till jordbrukets rationalisering giva möjlighet att överskrida normalbeloppet, då så finnes påkallat med hänsyn till särskilda förhållanden, ävensom att enligt ett uttalande i propositionen nr 149 till 1948 års riksdag sådana särskilda omständigheter ofta torde föreligga just i fråga om betesförbättring. I likhet med departementschefen anser utskottet, att detta uttalande torde äga särskild aktualitet för de trakter utanför lappmarkerna, där flertalet av ifrågasvarande kronolägenheter äro belägna. De nu gällande bestämmelserna torde enligt vad sålunda anförts inrymma tillräckliga möjligheter att undvika ojämnheter i bidragsgivningen. Motionärernas syfte synes härmed vara i huvudsak tillgodosett.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om skolbyggnader och inventarielån biträdes av utskottet.

Beträffande brandförsäkringen förordar utskottet, att den lägenhetsinnehavarna för närvarande åvilande försäkringsplikten skall slopas. Vad angår motionärernas hemställan att befrielsen från skyldigheten att brandförsäkra icke skall medföra någon förändring av lägenhetsinnehavarnas årliga avgift bör erinras om att detta spörsmål redan i viss mån varit underställt riksdagen. I propositionen nr 138 till 1943 års riksdag anförde nämligen dåvarande departementschefen i samband med anmälan av ett föreliggande förslag om förbud mot försäkring av kronans egendom, däri inbegripet utarrenderad egendom, att om förslaget komme att godtagas, så borde vid bestämmandet av avgiften för upplåtelse av kronatorp hänsyn tagas till att lägenhetsinnehavarna fritagits från försäkringsskyldigheten. Ett uttalande av enahanda innebörd gjordes även i propositionen nr 96 till 1947 års riksdag. Icke i någotdera fallet hade riksdagen något att erinra mot uttalandet. Vid nu angivna förhållanden och då den i före-

varande proposition föreslagna höjningen synes skälig biträder utskottet Kungl. Maj:ts förslag även i denna del.

I fråga om byggnads hjälp till iståndsättande av lägenheter, å vilka 1943 års kungörelse ej är tillämplig, har Kungl. Maj:t ej funnit tillräckliga skäl föreligga att tillämpa andra bidragsregler än dem, som gälla eller komma att gälla för bostadslägenheter i allmänhet i ifrågavarande delar av landet. Motionärerna ha däremot hemställt om bifall till utredningens förslag, i huvudsak innebärande att genom domänverket skall såsom en engångsåtgärd utbetalas bidrag till iståndsättandet med belopp motsvarande 80 eller, i vissa fall, högst 90 procent av kostnaderna med skyldighet för lägenhetsinnehavaren att vidkännas viss höjning av årsavgiften.

Av uppgifter, som domänstyrelsen lämnat i ärendet, torde framgå, att de flesta av de nu bestående äldre kronolägenheterna ha förutsättningar att bli överförda till 1943 års upplåtelseform. Vidare torde åtskilliga komma att friköpas eller nedläggas. Endast ett mindre antal, beräknat till 13 procent av hela antalet kronolägenheter sommaren 1949, synes komma att bibehållas tills vidare. Förevarande spörsmål gäller uppenbarligen blott dessa.

Det torde icke råda tvekan om att byggnaderna på ett stort antal av de sistnämnda lägenheterna äro i sådant skick, att omfattande förbättringsåtgärder behövas. Klart torde även vara, att sådana åtgärder i stor utsträckning icke kunna komma till stånd utan statlig hjälp. Sådan hjälp bör icke i första hand tillkomma lägenhetsinnehavarna såsom ett led i det allmännas bostadssociala verksamhet, utan skyldighet att medverka till byggnadernas iståndsättande bör åvila kronan. Staten synes nämligen icke böra undandraga sig en förpliktelse, som i jämförliga fall åligger andra jordägare i förhållande till deras arrendatorer. Det finns sålunda enligt utskottets mening ej tillräcklig anledning att låta kronolägenheternas angelägna byggnadsfråga fortfarande ligga olöst i avbidan på kommande utredningar och överväganden på det bostadssociala området, så mycket mindre som kronolägenheterna även behöva få sina ekonomibyggnader förbättrade. Med hänsyn till det anförda och till att det nu föreligger ett godtagbart förslag från en kommitté, sammansatt av representanter för olika berörda parter, har utskottet ansett sig böra förorda motionärernas förslag, att byggnads hjälp skall kunna utgå till innehavare av kronolägenheter i enlighet med de grunder, som angivits av kommittén.

Vad angår ersättning vid avträde av kronolägenhet och därmed sammanhängande frågor föranleder Kungl. Maj:ts förslag erinran endast i ett avseende, nämligen i fråga om behandlingen av stödlån, krislån och därmed jämförliga lån. Enligt propositionen skola dessa lån vid ersättningens bestämmande behandlas på samma sätt som andra statliga lån och bidrag, d. v. s. från avträdesersättningen skall avräknas vad lägenhetsinnehavaren erhållit i sådana lån. På denna punkt delar utskottet den av motionärerna uttalade uppfattningen. Ifrågavarande lån hade ju såsom utredningen anført till syfte att bringa lättnad i lägenhetsinnehavarens ekonomiska trångmål, ehuru staten ansett skäligt att såsom motprestation

godtaga förbättringsåtgärder å lägenheten av olika slag. Det torde knappast föreligga tillräckliga skäl att låta den omständigheten att låntagaren avträder sin lägenhet aktualisera en återbetalning av lånet. Kungl. Maj:ts ståndpunkt skulle vidare medföra, att förevarande lägenhetsinnehavare härvidlag komme i sämre ställning än andra låntagare. Ur nu angivna synpunkter förordar alltså utskottet motionärernas förslag, att stödlån, krislån och liknande lån icke skola föranleda något avdrag vid bestämmandet av avträdesersättning till lägenhetsinnehavare.

Beträffande utbetalande av flyttningsbidrag innebär Kungl. Maj:ts förslag bland annat, att ett särskilt sådant bidrag om högst 2 000 kronor skall — utöver avträdesersättning — kunna efter skälighetsprövning utgå för lägenhet, som skall nedläggas. Motionärerna ha å sin sida hemställt, att flyttningsbidraget skall kombineras med avträdesersättningen på så sätt, att avträderen av dylik lägenhet alltid skall erhålla ett belopp av lägst 4 000 kronor.

Enligt utskottets mening torde såsom framhållits i ett av remissutlåtandena den av motionärerna förordade utformningen av flyttningsbidraget icke medföra en rättvis avvägning. Motionärernas förslag synes nämligen innebära en premiering av den lägenhetsinnehavare, som brustit i fullgörandet av sina skyldigheter i fråga om jordens hävd samt vården och underhållet av byggnader och övriga lägenhetens tillhörigheter och därför icke blir berättigad till någon avträdesersättning, medan den skötsamme lägenhetsinnehavaren, som berättigats till avträdesersättning, går miste om flyttningsbidraget helt och hållet eller till viss del. Med hänsyn till vad sålunda anförts biträder utskottet vad Kungl. Maj:t föreslagit i denna del. Dock bör möjlighet hållas öppen att, då så befinnes skäligt, höja flyttningsbidraget så, att avträderen berättigas till sammanlagt 4 000 kronor i sådant bidrag och avträdesersättning.

Mot vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit rörande flyttningsbidraget har utskottet intet att erinra.

Om man, såsom förutsatts såväl av kronolägenhetsutredningen som av departementschefen, finner friköp av lägenheter önskvärda under vissa förhållanden, synes det även rimligt att sådana friköp underlättas. Med denna utgångspunkt och under förutsättning att förslaget om byggnads hjälp genomföres vill utskottet för sin del tillstyrka det av motionärerna omnämnda förslaget av utredningen, enligt vilket särskilt statsbidrag å högst 4 000 kronor skall kunna utgå till lägenhetsinnehavare, som inlöser lägenhet.

Kungl. Maj:ts förslag för tillgodoseende av önskvärdheten av att göra de äldre bestämmelserna för olika lägenhetskategorier så långt möjligt likformiga tillstyrkes av utskottet. Med anledning av motionärernas uttalande i fråga om legofriheten för kolonaten vill utskottet framhålla, att departementschefen genom att i princip biträda utredningens förslag i nu förevarande hänseende även torde ha biträtt utredningens hemställan, att för årsavgifterna för kolonaten skall fastställas ett grundbelopp av 60 kronor.

Beträffande medelsanvisningen torde denna vid bifall till vad utskottet ovan föreslagit böra fastställas till av motionärerna beräknat belopp, 950 000 kronor.

I den mån Kungl. Maj:ts förslag icke berörts i det föregående har det icke föranlett någon utskottets erinran.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter för genomförande av de förordade åtgärderna.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de likalydande motionerna I: 422 och II: 511,

1) medgiva att nu gällande upplåtelsevillkor för kronotorp m. fl. lägenheter må ändras i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som utskottet angivit i det föregående; samt

2) å riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln till *Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m.* anvisa ett förslagsanslag av 950 000 kronor.

Stockholm den 16 maj 1950.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Alfred Andersson, Anderberg, Svedberg, Carl Sundberg, Näslund, Bror Nilsson, Hjalmar Nilsson och Ernst Hjalmar Nilsson; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Johnsson i Kastanjegården, Jacobson i Vilhelmina, Anthy, Jonsson i Järvsand, Nilsson i Varuträsk, Boman i Stafsund, Lindström och Andersson i Långviksmon samt fru Boman.

Reservation

av herr Andersson i Tungelsta.